

Analýza klimatu školní třídy

Bc. Zdeněk Laňka

Diplomová práce
2009

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Zdeněk LAŇKA**

Studijní program: **N 7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Analýza klimatu školní třídy základní školy**

Zásady pro vypracování:

Prostudovat literární prameny k tématu klima třídy

Vytvořit teoretický podklad k tématu

Vytvořit plán výzkumu

Provedení výzkumu sociometrickou metodou Long-Jonesové

Provedení analýzy získaných údajů

Interpretace získaných údajů

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tiskárenská/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BENDL, S. Prevence a řešení šikany ve škole. 1. vyd. Praha : ISV nakladatelství, 2003. ISBN 80-86642-08-9.

LANGOVÁ, M., VACÍNOVÁ, M. Jak se to chováš ?! 1.vyd. Praha : Empatie, 1994. ISBN 80-901618-5-5.

MUSIL, J. V. Sociometrie v psychologické kognici. Olomouc : 2003. ISBN 80-238-8935-4.

NAKONEČNÝ, M. Sociální psychologie. 1. vyd. Praha : Academia, 1999. ISBN 80-200-0690-7.

PIAGET, J., INHELDEROVÁ, B. Psychologie dítěte. 5. vyd. Praha : Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-263-8.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Štefan Chudý, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **17. února 2009**

Termín odevzdání diplomové práce: **15. května 2009**

Ve Zlíně dne 17. února 2009

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
Švec

LS.

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ/DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že:

- odevzdáním diplomové/bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová/bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji diplomovou/bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užit své dílo – diplomovou/bakalářskou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ude mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo a vypracování diplomové/bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové/bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Ve Zlíně 13. 8. 2009

.....

1) Zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách) ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b. 2) Právo autorské, práva související s právem autorským, autorský zákon, zákonník a zákon o právu autorském, v kterých právo bylo obhájeno, však považuje součástí a výsledky obhajoby považujeme za datové bezpečnostní právo. 3) Zákon o vysokých školách ve znění pozdějších právních předpisů.

1) Právo autorské, práva související s právem autorským, autorský zákon, zákonník a zákon o právu autorském, v kterých právo bylo obhájeno, však považuje součástí a výsledky obhajoby považujeme za datové bezpečnostní právo. 2) Zákon o vysokých školách ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b. 3) Zákon o vysokých školách ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b. 4) Zákon o vysokých školách ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b.

1) Právo autorské, práva související s právem autorským, autorský zákon, zákonník a zákon o právu autorském, v kterých právo bylo obhájeno, však považuje součástí a výsledky obhajoby považujeme za datové bezpečnostní právo. 2) Zákon o vysokých školách ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b. 3) Zákon o vysokých školách ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b. 4) Zákon o vysokých školách ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b.

ABSTRAKT

Ve své diplomové práci se zabývám školní třídou. Ta je formální sociální skupinou, ve které vznikají různé neformální skupiny, ovlivňující zásadním způsobem dosahování cílů skupiny formální. Poznání a objektivní vhled do vztahů uvnitř školní třídy může významným způsobem pomoci pedagogům při jejich práci v takovéto skupině. Jedním z účinných nástrojů pro odhalení sociálních vazeb je Morenova sociometrická technika v modifikaci Long - Jonesové.

Klíčová slova: sociální skupina, typologie sociálních skupin, role, status.

ABSTRACT

I deal with the school class in my Master thesis. This is the formal social group in which various informal clusters appear. These can influence the formal group's goal achievement very substantially. The identification of the interrelations in the school class as well as the objective insight into them may significantly help pedagogues in their work with such a group. One of the effective tools how to reveal the social relations is the Moreno's sociometric technique according to the Long-Jones modification.

Keywords: social group, typology of the social groups, role, status.

Děkuji Mgr. Štefanu Chudému Ph.D. za trpělivost a odborné rady při vedení mé diplomové práce.

OBSAH

ÚVOD	12
I TEORETICKÁ ČÁST	13
1 SOCIÁLNÍ SKUPINA	14
1.1 TYPOLOGIE SKUPIN.....	14
1.1.1 Velké a malé skupiny.....	15
1.1.2 Primární a sekundární skupiny.....	15
1.1.3 Formální a neformální skupiny.....	15
1.1.4 Členské a referenční skupiny.....	15
1.1.5 Skupiny „in-group“ a „out-group“.....	16
2 MALÉ SKUPINY	17
2.1 VZNIK MALÉ SKUPINY.....	17
2.2 STRUKTURA MALÉ SKUPINY.....	18
2.3 POZICE VE SKUPINĚ.....	18
2.4 ROLE VE SKUPINĚ.....	19
2.5 ROLE UČITELE VE ŠKOLNÍ TŘÍDĚ.....	20
2.6 DALŠÍ FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ STAV A VÝVOJ ŠKOLNÍ TŘÍDY.....	21
2.6.1 Početnost třídy.....	21
2.6.2 Věková specifika.....	21
2.7 KOMUNIKACE VE SKUPINĚ.....	22
3 PŘÍSTUPY KE ZKOUMÁNÍ KLIMATU TŘÍDY	23
3.1 SOCIOMETRICKÝ PŘÍSTUP.....	23
3.2 ORGANIZAČNĚ – SOCIOLOGICKÝ PŘÍSTUP.....	23
3.3 INTERAKČNÍ PŘÍSTUP.....	24
3.4 PEDAGOGICKO – PSYCHOLOGICKÝ PŘÍSTUP.....	24
3.5 ŠKOLNĚ – ETNOGRAFICKÝ PŘÍSTUP.....	25
3.6 VÝVOJOVĚ – PSYCHOLOGICKÝ PŘÍSTUP.....	25
3.7 SOCIÁLNĚ – PSYCHOLOGICKÝ A ENVIRONMENTÁLNÍ PŘÍSTUP.....	26
II PRAKTICKÁ ČÁST	27
4 VÝZKUM MĚŘENÍ SOCIÁLNÍCH VZTAHŮ – ŽÁCI 5. ROČNÍKU ZÁKLADNÍ ŠKOLY	28

4.1	VÝZKUMNÝ PROBLÉM.....	28
4.2	ŠETŘENÝ VZOREK	28
4.3	CÍL VÝZKUMU	28
4.4	HYPOTÉZY	28
4.5	METODIKA.....	29
4.6	VÝZKUMNÉ METODY	29
4.6.1	Sociometrická technika v modifikační verzi N. Longa a E. Jonesové	29
4.6.2	Rating pedagoga - třídního učitele:.....	30
4.6.3	Záznam výsledků administrace L – J SM techniky	30
4.6.4	Metody matematicko statistického zpracování.....	31
4.7	DOTAZNÍK	34
4.8	RATING TŘÍDNÍHO UČITELE	35
4.9	L – J SOCIOMETRICKÉ MATICE A SOCIOGRAMY – VÝBĚROVÉ KRITÉRIUM EMOCIONÁLNÍ POZITIVNÍ.....	36
4.9.1	L – J Sociometrická matice	36
4.9.2	Terčový sociogram	37
4.9.3	Hierarchický sociogram.....	38
4.10	L – J SOCIOMETRICKÉ MATICE A SOCIOGRAMY - KRITÉRIUM EMOCIONÁLNÍ NEGATIVNÍ	39
4.10.1	L – J Sociometrická matice	39
4.10.2	Terčový sociogram	40
4.10.3	Hierarchický sociogram.....	41
4.11	PRŮNIK EMOCIONÁLNÍHO POZITIVNÍHO A NEGATIVNÍHO KRITÉRIA.....	42
4.12	MAPA VZTAHŮ.....	43
4.13	L – J SOCIOMETRICKÉ MATICE A SOCIOGRAMY - KRITÉRIUM ROZUMOVÉ POZITIVNÍ.....	44
4.13.1	L – J Sociometrická matice	44
4.13.2	Terčový sociogram	45
4.13.3	Hierarchický sociogram.....	46
4.14	L – J SOCIOMETRICKÉ MATICE A SOCIOGRAMY - KRITÉRIUM ROZUMOVÉ NEGATIVNÍ.....	47
4.14.1	L – J Sociometrická matice	47
4.14.2	Terčový sociogram	48
4.14.3	Hierarchický sociogram.....	49
4.15	PRŮNIK ROZUMOVÉHO POZITIVNÍHO A NEGATIVNÍHO KRITÉRIA	50
4.16	MAPA VZTAHŮ.....	51
4.17	VÝČET VZÁJEMNÝCH VAZEB.....	52
4.18	VZÁJEMNÉ VAZBY PODLE TVARŮ.....	52
4.19	INTERPRETACE NÁLEZOVÝCH DAT PODLE LONGA A JONESOVÉ.....	53
4.20	DISKUSE	53
4.20.1	První fáze.....	53

4.20.2	Druhá fáze.....	53
4.20.3	Třetí fáze.....	54
4.20.4	Čtvrtá fáze	55
4.21	ZÁVĚR.....	55
5	VÝZKUM MĚŘENÍ SOCIÁLNÍCH VZTAHŮ – ŽÁCI 5. ROČNÍKU ZÁKLADNÍ ŠKOLY - READMINISTRACE	56
5.1	VÝZKUMNÝ PROBLÉM.....	56
5.2	ŠETŘENÝ VZOREK	56
5.3	CÍL VÝZKUMU	56
5.4	HYPOTÉZY	56
5.5	METODIKA.....	57
5.6	VÝZKUMNÉ METODY	57
5.6.1	Sociometrická technika v modifikační verzi N. Longa a E. Jonesové	57
5.6.2	Rating pedagoga - třídního učitele:.....	58
5.6.3	Záznam výsledků administrace L – J SM techniky	58
5.6.4	Metody matematicko statistického zpracování.....	58
5.7	DOTAZNÍK	62
5.8	RATING TŘÍDNÍHO UČITELE	63
5.9	L – J SOCIOMETRICKÉ MATICE A SOCIOGRAMY – VÝBĚROVÉ KRITÉRIUM EMOCIONÁLNÍ POZITIVNÍ.....	64
5.9.1	L – J Sociometrická matice	64
5.9.2	Terčový sociogram	65
5.9.3	Hierarchický sociogram.....	66
5.10	L – J SOCIOMETRICKÉ MATICE A SOCIOGRAMY - KRITÉRIUM EMOCIONÁLNÍ NEGATIVNÍ.....	67
5.10.1	L – J Sociometrická matice	67
5.10.2	Terčový sociogram	68
5.10.3	Hierarchický sociogram.....	69
5.11	PRŮNIK EMOCIONÁLNÍHO POZITIVNÍHO A NEGATIVNÍHO KRITÉRIA.....	70
5.12	MAPA VZTAHŮ.....	71
5.13	L – J SOCIOMETRICKÉ MATICE A SOCIOGRAMY - KRITÉRIUM ROZUMOVÉ POZITIVNÍ.....	72
5.13.1	L – J Sociometrická matice	72
5.13.2	Terčový sociogram	73
5.13.3	Hierarchický sociogram.....	74
5.14	L – J SOCIOMETRICKÉ MATICE A SOCIOGRAMY - KRITÉRIUM ROZUMOVÉ NEGATIVNÍ.....	75
5.14.1	L – J Sociometrická matice	75
5.14.2	Terčový sociogram	76
5.14.3	Hierarchický sociogram.....	77

5.15	PRŮNIK ROZUMOVÉHO POZITIVNÍHO A NEGATIVNÍHO KRITÉRIA	78
5.16	MAPA VZTAHŮ	79
5.17	VÝČET VZÁJEMNÝCH VAZEB	80
5.18	VZÁJEMNÉ VAZBY PODLE TVARŮ	80
5.19	INTERPRETACE NÁLEZOVÝCH DAT PODLE LONGA A JONESOVÉ	81
5.20	DISKUSE	81
5.20.1	První fáze	81
5.20.2	Druhá fáze	81
5.20.3	Třetí fáze	82
5.20.4	Čtvrtá fáze	83
5.21	ZÁVĚR	83
	ZÁVĚR	84
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	85

ÚVOD

Ve své diplomové práci se zabývám školní třídou, která je složenou z různých neformálních skupin, ovlivňující zásadním způsobem dosahování cílů skupiny formální. Poznání a objektivní vzhled do vztahů uvnitř školní třídy může významným způsobem pomoci pedagogům při jejich práci s takovou skupinou. Jedním z účinných nástrojů pro odhalení sociálních vazeb je Morenova sociometrická technika v modifikaci Long – Jonesové, která dává odpovědi na otázky vzájemných vazeb mezi členy skupiny.

Diplomová práce je rozdělena na dvě části: část teoretickou a část praktickou.

Část teoretická je rozdělena do tří kapitol.

První kapitola je zaměřena na pojem sociální skupina a na typologii sociálních skupin, jejich hlavní znaky.

Druhá kapitola popisuje malé sociální skupiny, jejich vznik, strukturu, pozice ve skupině, pozici učitele ve skupině a faktory ovlivňující stav a vývoj skupiny.

Třetí kapitola je věnována přístupům ke zkoumání klimatu školní třídy.

Část praktická je rozdělena do dvou kapitol a je věnována výzkumu v konkrétní třídě základní školy. Pro výzkum byla použita Morenova sociometrická technika v modifikaci Long – Jonesové.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 SOCIÁLNÍ SKUPINA

Pojem skupina je definován z mnoha různých hledisek. Podle Hrabala (2002) existuje shoda v základních vlastnostech sociální skupiny:

- Tvoří ji určitý počet lidí, jejichž činnost směřuje po delší dobu ke společným cílům
- Podobnost hierarchie hodnot členů skupiny
- Cílů dosahuje déleodobou interakcí a kooperací, která se řídí skupinovými normami
- Je vytvořena relativně stálá struktura vztahů mezi členy skupiny, ve které jednotlivci zaujímají různé pozice a přijímají různé role

Keller (2004) charakterizuje skupinu jako významný zprostředkující článek mezi člověkem (izolované individuum) a společností (globální sociální útvar). Podobu společnosti determinuje to, z jakých skupin je složena, sociální povahu člověka determinuje to, v jakých skupinách žije. Z tohoto pohledu jsou skupiny významným článkem na spojnici jedinec - společnost. Skupina je definována jako případ, kdy:

- určitý člověk má něco společného s řadou druhých lidí
- tato skutečnost ovlivňuje jeho jednání vůči nim
- odlišuje jedince spolu s nimi od všech ostatních lidí

Musil (2005) uvádí následující hlavní charakteristiky malé sociální skupiny:

- složení skupiny
- struktura skupiny
- skupinové cíle a ideologie
- skupinové procesy

1.1 Typologie skupin

Keller (2004) uvádí několik hledisek, podle kterých jsou děleny skupiny. V dalších podkapitolách jsou jednotlivé typy vymezeny a stručně definovány.

1.1.1 Velké a malé skupiny

Velikost skupiny – z tohoto hlediska jsou skupiny rozdělovány na malé a velké. Rozhodujícím faktorem pro zařazení není numerický počet členů, ale způsob kontaktu mezi jejími členy. V malých skupinách dochází k přímému kontaktu mezi členy. Uvádí se, že k takovému setkávání může docházet při maximálním počtu asi 20 – 40 členů. Příkladem takové skupiny je školní třída. Naproti tomu ve velkých skupinách dochází k interakci v malých skupinách. Takovou skupinou je například škola (Keller 2004).

1.1.2 Primární a sekundární skupiny

Povaha vazby mezi členy – z tohoto hlediska jsou skupiny rozdělovány na primární a sekundární. V primárních skupinách jsou příslušníci skupiny integrováni neformálně, např. emocionálně, vztah ke skupině je tvořen na základě vztahů k jednotlivým členům. Takovou skupinou je např. rodina. V sekundárních skupinách je vztah k ostatním členům skupiny tvořen na základě toho, že jsou i oni členy této skupiny. Příkladem takého typu skupiny je školní třída, pracovní skupina (Keller 2004).

1.1.3 Formální a neformální skupiny

Podle práv a povinností, podle vztahu individuálních potřeb členů a cílů skupiny – podle tohoto hlediska jsou skupiny rozdělovány na formální a neformální. Hrabal (2002) v této souvislosti uvádí, že v neformálních skupinách je převažující činností uspokojování vlastních individuálních potřeb členů skupiny. Jako příklad takových skupin jsou uváděny skupiny herní nebo přátelské, vznikající spontánně. I přes to je však jejich činnost závislá na společnosti, ve které jedinci žijí a kterou tímto způsobem ovlivňují a pomáhají utvářet. Naproti tomu skupina formální je součástí organizace a její cíle určuje přímo instituce, bez vlivu individuálních potřeb členů skupiny. Příkladem takové skupiny je škola, třída, pracovní skupina. Ovšem v takových formálních skupinách se vytváří skupiny neformální, jejichž cíle mohou být v souladu s cíly formální skupiny, mohou být neutrální s cíly formální skupiny nebo mohou být v rozporu s cíly formální skupiny (Keller 2004).

1.1.4 Členské a referenční skupiny

Podle způsobu, jakým je člen skupiny spjat se skupinou – členské a referenční. Členská skupina je taková, do které jedinec náleží, referenční skupina je skupinou, do které by jedi-

nec náležet chtěl, je s ní spjat svým jednáním a orientací svých hodnot, ačkoliv není jejím členem (Keller 2004). Nakonečný (1999) rozděluje skupiny referenční na pozitivně referenční a negativně referenční.

1.1.5 Skupiny „in-group“ a „out-group“

Podle míry sounáležitosti se skupinou – „in-group“ a „out-group“. Termínu „in-group“ používáme v případě, jestliže se jedinec považuje za člena skupiny a v této souvislosti používá slovo „my“. Jestliže člověk necítí žádnou příslušnost ke skupině a od jejích členů se distancuje tím, že pro jejich označení používá termínu „oni“, hovoříme o typu skupiny „out-group“ (Keller 2004).

Kromě výše popsanych a nejčastějších způsobů dělení skupin uvádí Keller (2004) i další hlediska pro jejich typologii, jsou to například podle stupně stálosti skupin, podle míry exkluzivity (otevřené, uzavřené), podle způsobu nabývání členství (narozením, vstupem), podle způsobu pozbývání členství (zrušitelné, nezrušitelné).

2 MALÉ SKUPINY

Podle předchozí typologie lze školní třídu označit jako sociální skupinu malou, formální, v jejímž rámci vznikají i neformální skupiny. Z tohoto důvodu se své práci zaměřím na vznik malých skupin, jejich formování, strukturu malých skupin, vytváření skupinových norem u malých neformálních skupin, vliv skupiny na jedince, pozici a status jedince v malých skupinách.

2.1 Vznik malé skupiny

Formální malé skupiny vznikají výběrem podle určitých kritérií. Pro 1. třídu základní školy jsou to datum narození a připravenost na školní docházku. Plnění povinnosti školní docházky je tedy stanoveno zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů. Členové skupiny - žáci jsou tedy zařazeni do školní třídy podle určitých pravidel a ne podle vlastních preferencí. Školní třída se tak stává skupinou, kde jsou členové skupiny stejného věku. Na základní škole jsou ve třídě většinou zastoupena rovnoměrně obě pohlaví, mohou v ní být žáci s různou národností nebo etnickým původem, liší se s největší pravděpodobností jejich inteligence a kognitivní dovednosti. Kromě toho jsou odlišné i jejich sociální dovednosti, zvyky, zájmy a vlastnosti. A právě podle těchto rozdílů se ve školní třídě často vytváří různé podskupiny (dvojice, party) a někteří jedinci mohou stát osamocně mimo tyto preferenční podskupiny (Nakonečný 1999).

Z hlediska sociologie výchovy současně se začátkem školní docházky se dítě v tomto období nachází ve třetí etapě socializace, která je charakteristická pronikáním do širší sítě sociálních vztahů ve škole a v kolektivu vrstevníků. Dítě se poprvé setkává s veřejným prostorem, konfrontaci podrobuje již zvnitřnělé hodnoty se svojí interpretací chování starších, přestává „pouze“ přejímat hodnoty dospělých. Děti jsou organizovány každodenní činnosti, je vyžadováno plnění povinností, je vynucován nový typ konformity. Ke změnám dochází i ve vztahu k rodině. Vzhledem k časovým dispozicím jsou její funkce realizovány až v mimoškolní době. Avšak i ze sféry volného času je rodina postupně vytlačována vrstevníky, jejichž úloha roste (Havlík, Kořa 2007).

Naproti tomu neformální malé skupiny vznikají z interakcí mezi členy skupiny. Například ve školní třídě se vytvářejí neformální skupiny na základě výběrových vztahů, projevující

se četnějšími interakcemi. Pokud jde o skupinové normy a role, v případě formálních skupin jsou předem dány (nejrůznější úkoly, předpisy, funkce atd.), v případě neformálních skupin se vytvářejí postupně během společných činností jako nepsané požadavky na postoje a chování členů skupiny. Avšak i ve formálních skupinách se může spontánně vytvářet systém nepsaných norem, statusů a rolí. Podstatným aspektem pro vytváření a fungování skupiny je vzájemná závislost osob, které ji posléze tvoří. Podstatou početnější malé skupiny může být dyáda, k níž se postupně přidávají další osoby, může to být i silný jedinec, který k sobě přitahuje další jedince. Ovšem i malé skupiny se společensky žádoucí činností jsou často vytvářeny kolem silných jedinců, kteří druhé strhávají k této činnosti. Důležitá je i podobnost postojů (Nakonečný 1999).

2.2 Struktura malé skupiny

Ve formální skupině je její struktura dána formálně s ohledem na cíl formální skupiny organizačním řádem. Mezi členy skupiny, provozujícími nějakou společnou činnost, se začínou vytvářet nejen určité zvyklosti (které jsou více či méně závazné), ale také určité vzájemné vztahy. Jako příklad - třídu nově vytvořenou z dětí, přijatých do 1. ročníku základní školy, kteří se do té doby neznali. Jejich chování je různé, někteří se chovají zdrženlivě a nenápadně, jiní naopak dávají podněty k různým akcím, něco organizují, snaží se zaujmout ostatní. Mezi členy této skupiny se začínou vytvářet vztahy sympatií a antipatií či lhostejnosti. Někdo se stává oblíbeným, někdo neoblíbeným z různých důvodů (Hrabal 2002).

2.3 Pozice ve skupině

Sociometrické pozice ve skupině vyjadřují stupně vzájemné přitažlivosti, odpudivosti či lhostejnosti mezi členy skupiny. Vedle formální struktury, která je ve školní třídě stanovena (např. třídní učitel určí služby ve třídě) se vytváří i struktura neformální. V takové skupině dominují populární, aktivní a akceptované osoby a dále jsou zde osoby závislé, trpěné, atd. Každý z členů třídy začne zaujímat určitou pozici, která může být popsána v termínech rolí či sociometrických výběrů a odmítání. Sociologové a soc. psychologové hovoří v tomto smyslu o autoritách, šedých eminencích, vůdcích, outsidersch, izolátech a dalších, o dominantních a periferních rolích prosazujících se a přehlížených jedinců a podobně. Tyto sociometrické pozice souvisí s povahou skupiny (Nakonečný 1999).

Existují různé pozice jedince ve skupině, resp. různé druhy sociometrického statusu, podle Longa a Jonesové je hledisko pozic žáků ve skupině následující:

Typ I – signifikantně rozštěpený žák

Je signifikantně preferovaným i signifikantně odmítaným, a proto může být zdrojem výchovných problémů. Jeho sociální zapojení umožňuje a znásobuje rozdíly mezi skupinou žáků, kteří jej preferují, a skupinou žáků, kteří jej odmítají.

Typ II – signifikantně preferovaný žák

Dosáhl signifikantně vyšší skóre než náhodně očekávané. Přes tento typ lze působit na celý kolektiv třídy, neboť je významnou částí skupiny oblíben a zároveň není výrazně odmítán.

Typ III – signifikantně odmítaný žák

Je odmítán nebo ignorován, v žádném případě není akceptován, což je určující pro míru jeho zapojení do aktivit skupiny.

Typ IV – signifikantně ignorovaný žák

Neobdrží žádný výběr, ani pozitivní ani negativní, nebo je tento výběr statisticky nevýznamný vzhledem k velikosti skupiny. Necítí potřebu integrace se skupinou. Tento typ může mít při jakýchkoliv skupinových aktivitách různé těžkosti. Většinou necítí potřebu integrace se skupinou. Následná izolace může být důsledkem jeho vlastního chtění. Je možné, že bude vstupovat do skupinových aktivit, když zjistí, že pro něj mají význam (Musil 2003).

2.4 Role ve skupině

Každý člověk nemá jen jednu roli ve formálních i v neformálních skupinách. Tyto role mohou být vzájemně slučitelné, mohou však být vzájemně v konfliktu (obsahově, časoprostorově či jinak) a dochází tak ke konfliktu rolí, zejména mezi rolemi formálně definovanými a rolemi, které vyžaduje neformální skupina. Jako příklad může být požadavek neformální skupiny ve školní třídě na menší tempo práce než požaduje pedagog. Ovšem člověk má role i mimo zaměstnání (manžel, rodič, trenér, sběratel známek) a dochází ke konfliktu kvůli časové náročnosti zvládnout všechny role a příslušné skupiny pak mají pocit, že jedinec roli, kterou ve skupině zaujímá, zanedbává. Mohou vznikat i složitější konflikty mezi vlivy z několika vztažných skupin (např. u dětí školního věku požadavky, které

na ně kladou rodiče, učitelé a spolužáci). Konflikt rolí se tedy projevuje vnější i vnitřní konfliktní situací a oddalování jeho řešení může vyvolávat nežádoucí stres (Hrabal 2002).

Podle Nekonečného (1999) pro pedagogy z výše uvedeného plyne, že by si měli být vědomi i jiných rolí žáka a snažit se klást na jeho formální roli žáka takové požadavky, aby byly zvládnutelné společně s ostatními rolemi při vědomí mentálních schopností daného žáka. Dále by měl učitel při posuzování žáka, jeho možností, schopností a důvodů jeho jednání mít na paměti jeho sociální status a také pozici ve třídě (které při její znalosti může využívat i ve svůj prospěch, např. při komunikaci se třídou).

2.5 Role učitele ve školní třídě

Podle Hrabala (2002) má ve školní třídě učitel (popř. třídní učitel) zvláštní roli. Tato role je velmi podobná roli formálního vůdce (vyplývá z organizačního řádu školy a byl skupině - třídě - určen).

- je zodpovědný za cíle skupiny – za edukaci (tj. vzdělání a výchovu) žáků
- je zodpovědný za sociálně - emocionální rozvoj žáků (minimálně ve formě dohlížení na chování žáků)

Naprosto klíčovou roli pro celý proces má učitelova volba stylu vedení. Nekonečný (1999) doporučuje, je-li to jen trochu možné, zvolit partnerský styl. Jen tak lze totiž splnit hlavní cíl, který (spolu s rodinou) instituce vzdělání má a kterým je příprava žáků na samostatný budoucí život. Ten vyžaduje motivované, samostatné, zdravé, sebevědomé a tvořivé jedince, kteří chápou širší souvislosti světa a rozhodují se na základě kritického a komplexního hodnocení faktů. Důležitým aspektem takového rozhodování je zejména predikce širších důsledků zvoleného jednání, schopnost nést za svoje činy zodpovědnost a schopnost efektivně zvládat krizové situace. Předpokladem k takovému jednání je výše popsaná příprava od útlého věku dítěte a pokračování tohoto i ve škole.

Podle Nekonečného (1999) při autoritativním či jiném vedení dochází k tomu, že člověk může umět např. vyjmenovat díla různých autorů či vypočítat příklad stejně dobře nebo dokonce lépe než při partnerském vedení, ale jejich znakem je nesamostatnost se silným sklonem ke konformitě. Při prvním vážném životním problému je vzniklá krize může přivést k sociálně patologickým jednáním. Z tohoto důvodu doporučuje změnit způsob zařazování žáků do tříd. Vzhledem k tomu, že každý přístup vyžaduje určitý typ jedinců ve

skupině a partnerský přístup vyžaduje zejména dostatečnou schopnost chápat, navrhuje vytvářet školní třídy podle schopností žáků.

2.6 Další faktory ovlivňující stav a vývoj školní třídy

Podle Hrabala (2002) jsou dalšími faktory, které významně ovlivňují stav a vývoj školní třídy

- početnost třídy
- složení třídy – koedukované a segregované třídy
- stabilní a diferenciované školní dispozice žáků
- rodinné prostředí žáků
- věková specifika žáků

2.6.1 Početnost třídy

Přestože počet žáků ve školní třídě významně ovlivňuje stav, vývoj a činnost třídy, neexistuje v současné době jednotnost názoru na optimální počet žáků ve školní třídě. Malé školní třídy vytvářejí dobré výchozí podmínky pro individuální kontakt, pro intenzivní interakci mezi učitelem a žákem. Ve specializovaných třídách, kde jsou žáci vyžadující zvýšenou individuální péči, je maximální hranice 15 – 16 žáků. S růstem počtu žáků ve třídě roste počet vztahů mezi žáky navzájem, což způsobuje růst ambivalentních a emocionálně neutrálních vztahů. Naproti tomu malé třídy dávají málo možností k organizaci společné práce a sociální život je monotónní, pro žáky málo podnětný. Jediná shoda mezi oběma stranami panuje v tom, že pro žáky se zvýšenou individuální péčí jsou neoptimálnějším řešením zařazení do malých tříd (Hrabal 2002).

2.6.2 Věková specifika

V průběhu školní docházky dochází ke změnám a vývoji interpersonálních vztahů mezi členy skupiny, vztahů ke skupině, vztahů k učiteli. V každé fázi ontogenetického vývoje můžeme pozorovat řadu změn.

Podle Hrabala (1999) je mladší školní období charakteristické silnou závislostí školní třídy na učiteli, postupným rozvíjením a diferenciací skupinových aktivit a velkým sociálním

tlakem skupiny na konformitu. Ve vyšších třídách prvního stupně základní školy se prohlubují dyádycké vztahy. Ty jsou charakteristické tím, že jsou uzavírány ve stejné skupině podle pohlaví. Neformální skupiny v rámci třídy jsou přechodné, mají charakter skupin herních.

Starší školní období je charakterizováno silící potřebou rovnocenného partnerství a korektností ve vztazích, dodržováním „pravidel“ a velmi vysokým požadavkem po úctě a zrovnoprávnění ve vztahu k dospělým. Tyto trendy ke zrovnoprávnění vztahů s dospělými však neznamenaají neuznávání autorit. Dochází pouze ke snaze uplatnit se v hierarchickém žebříčku. V tomto období dochází k oslabování závislosti na učiteli, což se projevuje v jeho kritickém hodnocení. Třída jako celek je méně kohezivní a je rozdělena na několik neformálních skupin, v jejichž čele stojí autoritativní žáci (Hrabal 2002).

2.7 Komunikace ve skupině

Komunikace ve skupině probíhá ve dvou rovinách, formou verbální a nonverbální. Obě formy komunikace jsou důležité pro interakci mezi členy skupiny. Vznikají tak různé druhy komunikačních sítí, které mají různou účinnost. Působí nejen na výkon skupiny, ale mají i různé psychické účinky na členy skupiny. Za nejefektivnější typ komunikační sítě je považována tzv. „plná struktura“, neboť tento typ komunikační sítě umožňuje komunikovat každému členu skupiny s každým, což vede k největšímu skupinovému uspokojení. Je zde velmi nízká centralizace, velmi mnoho komunikačních kanálů, vedení nízké, vysoká skupinová spokojenost, naproti tomu velmi nízká individuální spokojenost. Nejméně efektivní je komunikační síť „hvězda“ a „Y“. Uvedené komunikační sítě se vyznačují vysokou individuální spokojeností, vysokou centralizací, malým počtem komunikačních kanálů, vysokým stupněm vedení a nízkou skupinovou spokojeností (Nakonečný 1999).

3 PŘÍSTUPY KE ZKOUMÁNÍ KLIMATU TŘÍDY

V odborné literatuře existuje celá řada typologií v přístupu ke studiu klimatu školní třídy a vzájemné interakci mezi žáky navzájem a vzájemnou interakcí mezi učitelem a žákem. Dle Mareše (1998) se jedná o:

3.1 Sociometrický přístup

Tento přístup zkoumá školní třídu jako sociální skupinu, objektem zkoumání není učitel. Výzkumníka zajímá strukturování a restrukturování třídy, vývoj sociálních vztahů a jejich vliv na rozvoj dispozic žáků. Tento přístup využívá pro diagnostiku např. sociometricko - ratingový dotazník (zkráceně SORAD).

Nezávisle proměnnými jsou:

- koheze třídy
- integrovanost třídy
- sympatie mezi žáky ve třídě
- vliv žáků ve třídě

Závisle proměnnými jsou:

- školní úspěšnost žáků
- školní výkonnost jednotlivců i třídy jako celku
- chování žáků i chování celé třídy

3.2 Organizačně – sociologický přístup

Tento přístup zkoumá školní třídu jako organizační jednotku a učitele jako řídicího pracovníka. Výzkumníka zajímá rozvoj týmové práce v hodině, redukování nejistoty žáků při plnění úkolů. Pro diagnostiku využívá standardizované pozorování průběhu pedagogické interakce.

Nezávisle proměnnými jsou:

- šíře používaných technologických vyučovacích postupů
- míra delegování pedagogické autority na žáky

- prostor pro komunikaci mezi žáky navzájem (tzv. laterální, postranní komunikace v hodině)

Závisle proměnnými jsou:

- výkonnost třídy jako celku
- přírůstek žákovských výkonů v konkrétních vyučovacích předmětech

3.3 Interakční přístup

Tento přístup zkoumá školní třídu a učitele. Výzkumníka zajímá interakce mezi učitelem a žáky v průběhu vyučovací hodiny. Pro diagnostiku využívá standardizované pozorování, metody interakční analýzy, audiovizuální nahrávky interakce, jejich popis a rozbor.

Nezávisle proměnnou je:

- přímé a nepřímé působení učitele

Závisle proměnnými jsou:

- výkonnost třídy
- výkonnost jednotlivých žáků
- postoje žáků
- efektivita učitelovy práce

3.4 Pedagogicko – psychologický přístup

Tento přístup zkoumá školní třídu a učitele. Výzkumníka zajímá spolupráce ve třídě, kooperativní učení v malých skupinách. Pro diagnostiku využívá např. posuzovací škálu Classroom Life Instrument (zkráceně CLI).

Nezávisle proměnnými jsou:

- vzájemná sociální závislost žáků
- sociální podpora žáků
- žákovské sebepojetí

Závisle proměnnými jsou:

- výkonnost celé třídy
- výkonnost jednotlivých žáků
- postoje žáků k učivu
- žákovské připisování příčin v případě úspěchu a neúspěchu

3.5 Školně – etnografický přístup

Tento přístup zkoumá školní třídu, učitele a celý přirozený život školy. Výzkumníka zajímá, jak klima funguje, jak jej vnímají, hodnotí a svými slovy popisují jeho aktéři, sociokulturní konstruování klimatu. Pro diagnostiku využívá zúčastněné pozorování, při němž výzkumník pobývá ve zkoumaném prostředí (škole) řadu měsíců. Vede rozhovory s učiteli a žáky, nahrává si jejich formulace, přepisuje do protokolů a analyzuje je.

3.6 Vývojově – psychologický přístup

Tento přístup zkoumá žáka jako osobnost a školní třídu jako sociální prostředí, v němž se osobnost rozvíjí. Výzkumníka zajímá ontogeneze žáků v období prepuberty a puberty, zejména v údobí 5. - 8. ročníku školní docházky. Pro diagnostiku využívá soubor různorodých diagnostických metod.

Nezávisle proměnnými jsou:

- učitelovo řízení vyučovací hodiny
- postupy ukázněující žáky
- individuální přístup k žákům
- učitelův způsob hodnocení žáků
- vzájemné vztahy učitel - žáci
- prostor pro žákovu autoregulaci
- žákovská potřeba autonomie a seberozvíjení
- morální a konvenční autorita dospělých

Závisle proměnnými jsou:

- školní neúspěšnost

- nezájem žáků o školu
- negativní vnitřní motivace pro učení
- žákovo snížené sebepojetí
- naučená bezmocnost
- zhoršené mentální zdraví

3.7 Sociálně – psychologický a environmentální přístup

Tento přístup je nejrozšířenější, zkoumá školní třídu jako prostředí pro učení, žáky dané třídy a vyučující, kteří v této třídě působí. Výzkumníci zkoumají kvalitu klimatu, jeho strukturální složky, aktuální podobu klimatu, preferovanou podobu klimatu. Pro diagnostiku využívá posuzovací škály. Ty vyplňují sami aktéři a sdělují v nich své vidění klimatu, své postoje, subjektivně zabarvené názory, svá očekávání.

Nezávisle proměnnými jsou:

- vzájemné vztahy mezi aktéry
- možnost osobního rozvoje
- udržování i měnění daného systému

Závisle proměnnými jsou:

- školní výkonnost třídy jako celku
- školní výkonnost jednotlivých žáků
- postoje žáků k učení

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUM MĚŘENÍ SOCIÁLNÍCH VZTAHŮ – ŽÁCI 5. ROČNÍKU ZÁKLADNÍ ŠKOLY

4.1 Výzkumný problém

Výzkum měření sociálních vztahů prováděný na společenskou objednávku od třídní učitelky, vzhledem k možným výchovným problémům několika dětí a pravděpodobnému výskytu šikany.

4.2 Šetřený vzorek

Žáci 5. B třídy, ZŠ Úvaly, Nám. Arnošta z Pardubic, PSČ 250 82, administrace dotazníku byla provedena 18. listopadu 2008.

4.3 Cíl výzkumu

1. Zjistit na základě sociometrických měření, které děti ve třídě 5. B uvedené základní školy mají problémy
2. Zjistit na základě sociometrických měření, kteří žáci ve třídě 5. B uvedené základní školy jsou šikanováni
3. Zjistit na základě sociometrických měření, kteří žáci ve třídě 5. B uvedené základní školy šikanují
4. Poskytnout třídní učitelce vodítka pro práci se třídou 5. B uvedené základní školy
5. Ověřit do jaké míry je názor třídní učitelky na strukturu hierarchie ve třídě objektivní

4.4 Hypotézy

1. H_01 – Ve třídě jsou vztahové problémy.
 H_{A1} - Třída nemá vážné vztahové problémy.
2. H_02 – Některé děti nejsou začleněny do kolektivu.
 H_{A2} - Všechny děti jsou začleněny do kolektivu.

3. H_03 – Rating učitelky odpovídá sociometrickému šetření.

H_{A3} - Rating učitelky neodpovídá sociometrickému šetření.

4.5 Metodika

nástroje – dotazník, rating učitelky, rozhovor s učitelkou

metody zjišťování – vyplnění dotazníku – zajistila třídní učitelka

4.6 Výzkumné metody

4.6.1 Sociometrická technika v modifikační verzi N. Longa a E. Jonesové

Konstrukce dotazníku:

- Sféra výběru:

Při konstrukci dotazníku jsme vymezili preferenční pole - skupiny osob, ze kterých je možno vybírat. Výběry byly omezeny pouze na spolužáky ve třídě.

- Počet výběrů:

Při konstrukci dotazníku jsme vymezili počet výběrů - lze stanovit maximum, minimum, přesně určit počet voleb i nechat počet voleb na jedinci samotném. V tomto případě byl počet výběrů omezen na maximálně 3 v každé kategorii.

- Druhy výběrů:

Byly stanoveny výběry pozitivní i negativní pro každé výběrové kritérium.

- Intenzita výběru:

Princip intenzity výběru: můžeme vyžadovat pořadí vybraných osob (nebo alespoň první volbu), což umožňuje důkladnější zpracování (větší validitu mají první volby), jemnější diferenciaci statusu. Při administraci dotazníku byli respondenti požádáni, aby výběry seřadili dle intenzity.

- Počet výběrových kritérií:

Při konstrukci dotazníku jsme použili 2 kritéria.

- Druh výběrových kritérií:

Při konstrukci dotazníku jsme jako první výběrové kritérium stanovili kritérium reálné.

Jedná se o výběr tří spolužáků ze třídy, se kterými by respondent chtěl bydlet na jednom pokoji při školním výletě. Jako druhé kritérium bylo stanoveno kritérium potenciální, výběr tří spolužáků, které by respondent požádal o radu.

- Motivační faktor:

Nepožadovali jsme sdělení a vysvětlení motivace výběrů.

- Samoodhad:

Nežádali jsme, aby respondenti uvedli samoodhad, nezamýšleli jsme provést racionální analýzu.

- Sociotechnický cíl:

Výsledků šetření bude programově použito k zásahu do skupiny a to třídní učitelkou.

4.6.2 Rating pedagoga - třídního učitele:

Stupeň oblíbenosti žáků provedla třídní učitelka. Posouzení bylo provedeno pomocí formuláře pro tento účel zkonstruovaného. Formálně obsahuje ratingovou pětibodovou skupinu s verbálně a číselně vyjádřenými stupni oblíbenosti. Kromě možnosti rozčlenění posuzovaných osob na základě pětistupňové škály lze použít ještě jemnější diferenciaci tím, že nabízí možnost paralelního zapsání jmen posuzovaných osob v rámci daných stupňů.

Stupně škály: 1 – velmi oblíbený člen skupiny (centrální osoba: nejoblíbenější, nejpopulárnější, neformální vůdce skupiny apod.), 2 – oblíbený člen skupiny, 3 – průměrně oblíbený (ani výrazně oblíbený, ani neoblíbený), 4 – neoblíbený, 5 – zcela neoblíbený člen skupiny (zavrhovaný, odmítaný).

4.6.3 Záznam výsledků administrace L – J SM techniky

1. Sociometrická matice podle administrace sociometrických výběrových kritérií
2. Hierarchické sociogramy – pro lepší profilový náhled rozložení pozitivních a negativních sociometrických voleb
3. Terčové sociogramy.

4.6.4 Metody matematicko statistického zpracování

Spearmanův korelační koeficient

Využití při zkoumání souvislosti mezi průměrnými pořadími vážených skóre sociometrického šetření s ratingem oblíbenosti žáků provedeným třídní učitelkou. Hodnoty korelačního koeficientu blízké nule naznačují, že pořadí jsou náhodně zpřeházená, a mezi sledovanými veličinami tedy není závislost. Při platnosti nulové hypotézy o nezávislosti obou veličin jsou odchylky Spearmanova korelačního koeficientu od nuly jen náhodné. Když tedy absolutní hodnota Spearmanova korelačního koeficientu r_s překročí 5% nebo 1% kritickou hodnotu, zamítá se nulová hypotéza o nezávislosti na příslušné hladině významnosti. Při shodném pořadí dosahuje koeficient r_s maximální hodnoty 1, při opačném pořadí minimální hodnoty -1. Každému jedinci se přiřadí dvojice pořadí SMT (pořadí podle administrace dotazníků) a R (pořadí podle ratingu pedagoga). Při nezávislosti by byla pořadí zpřeházená zcela náhodně. Pro n pozorovaných dvojic ve výběru se Spearmanův korelační koeficient počítá pomocí diferencí pořadí jako:

$$r_s = 1 - \frac{6 \sum_{i=1}^n d_i^2}{n(n^2 - 1)},$$

VK1 pozitivní				
	pořadí		d	d ²
	SMT	R		
1	14,5	7	7,5	56,2500
2	14,5	13	1,5	2,2500
3	9	10	-1,0	1,0000
4	11,5	18	-6,5	42,2500
5	1	4	-3,0	9,0000
6	3	3	0,0	0,0000
7	6	22	-16,0	256,0000
8	17	2	15,0	225,0000
9	20,5	16	4,5	20,2500
10	23	24	-1,0	1,0000
11	23	21	2,0	4,0000
12	23	14	9,0	81,0000
13	2	5	-3,0	9,0000
14	20,5	19	1,5	2,2500
15	4	15	-11,0	121,0000
16	9	8	1,0	1,0000
17	18,5	23	-4,5	20,2500
18	18,5	20	-1,5	2,2500
19	6	9	-3,0	9,0000
20	6	1	5,0	25,0000

21	11,5	6	5,5	30,2500
22	9	11	-2,0	4,0000
23	14,5	17	-2,5	6,2500
24	14,5	12	2,5	6,2500
suma d ²				934,5000

6 x suma d ²	n	n ² -1	n (n ² -1)	r _S
5607	24	575	13800	0,5937

Kritické hodnoty Spearmanova korelačního koeficientu:

$t_{TAB} = 0,5200$ pro hladinu významnosti 0,01

$t_{TAB} = 0,4061$ pro hladinu významnosti 0,05

rs = střední závislost, zamítáme hypotézu o nezávislosti na 1% hladině významnosti.

Indexy skupinového sociopreferenčního chování – index koheze

Tento index vymezuje vztah voleb ve skupině ve vztahu k vzájemným volbám.

V tomto případě jsou 2 možnosti:

- při omezeném (stanoveném) množství voleb, pak např. $d(N-1)/2 = 34,5$
- při neomezeném počtu voleb, pak $N(N-1)$

Vzorec pro index skupinové koheze

$$K = \frac{\text{počet párů (vzájemných voleb) ve skupině}}{\frac{N \times (N-1)}{2}}$$

	suma V	N - 1	d	K
emoce +	20	23	3	0,5797
emoce -	8	23	3	0,2319
rozum +	12	23	3	0,3478
rozum -	7	23	3	0,2029

Indexy skupinového sociopreferenčního chování – index skupinové integrace

4.7 Dotazník

Jméno:

Datum:

Pište pouze o spolužácích ve třídě.

Uveďte vždy tři volby.

Pokud uvedete méně, zdůvodněte PROČ.

S kým byste chtěli bydlet na pokoji na výletě se třídou?

Uveďte tři spolužáky.

1.

2.

3.

S kým byste nechtěli bydlet na pokoji na výletě se třídou?

Uveďte tři spolužáky.

1.

2.

3.

Za kterými spolužáky půjdete pro radu, když potřebujete něco vysvětlit?

Uveďte tři spolužáky.

1.

2.

3.

Za kterými spolužáky byste nešli, pokud byste potřebovali s něčím poradit?

Uveďte tři spolužáky.

1.

2.

3.

4.8 Rating třídního učitele

Posouzení stupně oblíbenosti žáků pedagogem.

Jak si pedagog myslí, že jsou děti v kolektivu oblíbeny, nikoliv jaké oblibě se těší u něj.

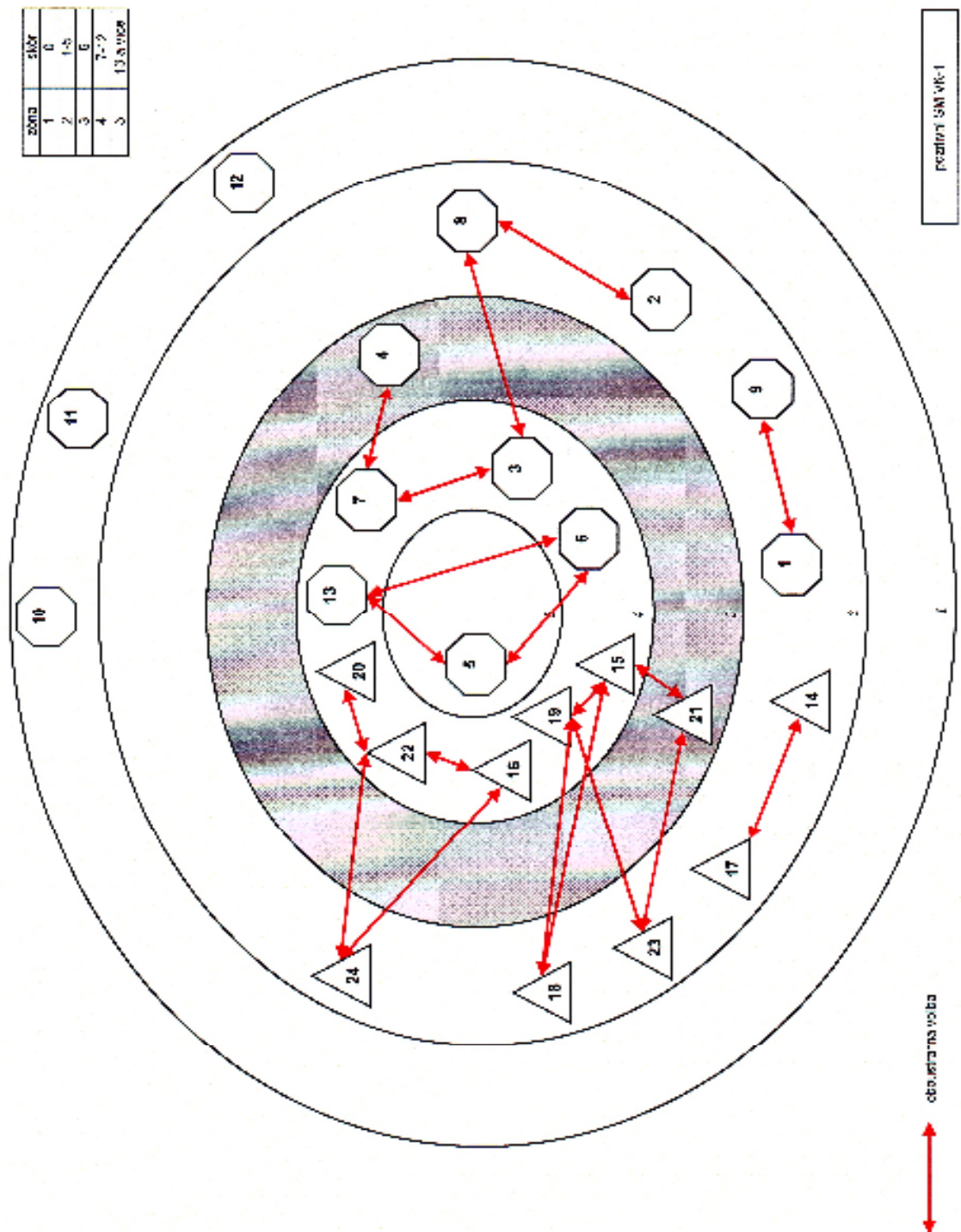
Velmi oblíbený	Oblíbený	Průměrně oblíbený	Neoblíbený	Zcela neoblíbený
1.	2.	3.	4.	5.
20	1	12	7	10
8	16	15	11	17
6	19	9	18	
5	3	23	14	
13	22	4		
21	24			
	2			

4.9 L – J sociometrické matice a sociogramy – výběrové kritérium emocionální pozitivní

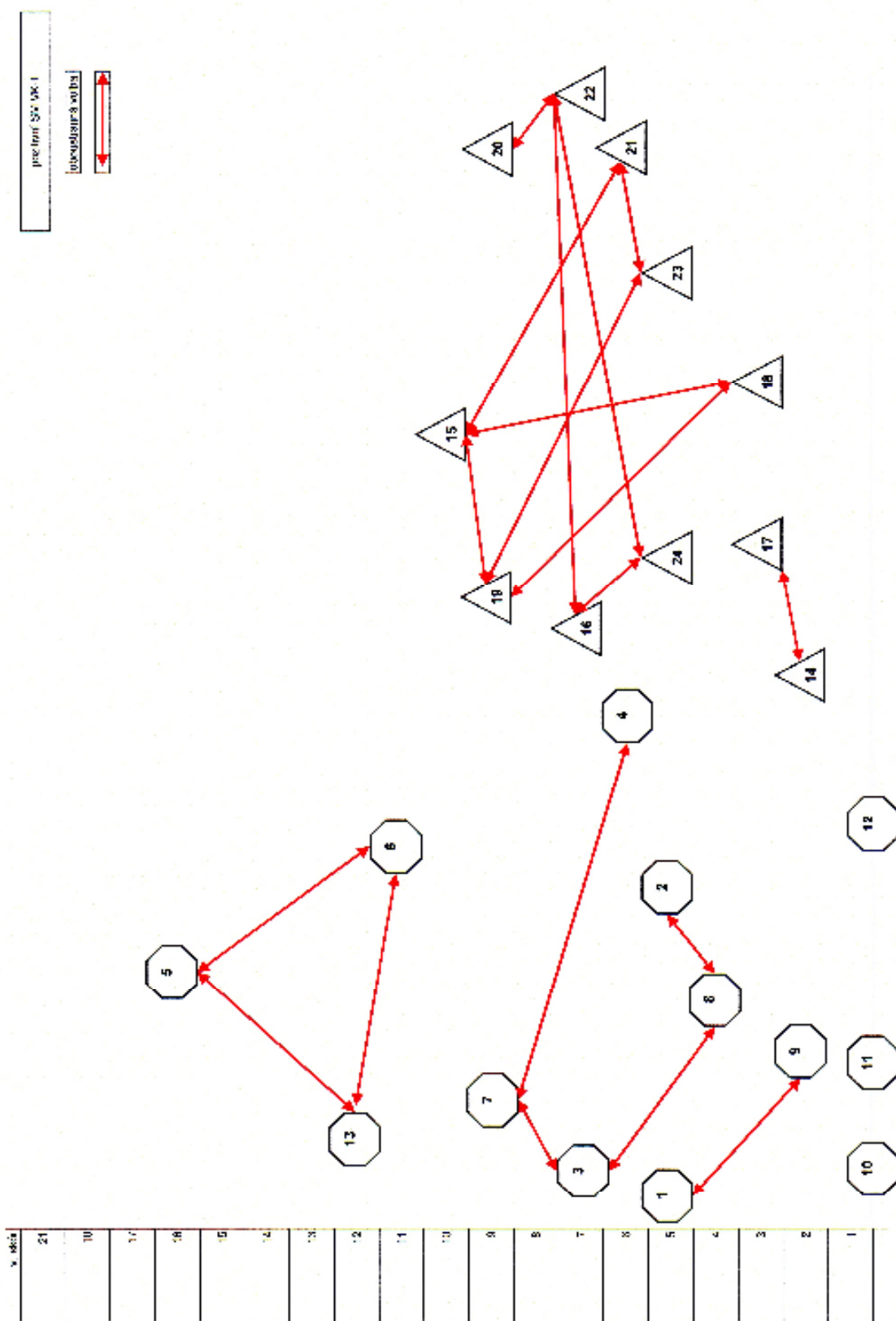
4.9.1 L – J Sociometrická matice

Výběrové kritérium:		L - J Sociometrická matice		5.B																							
		Skupina:	Datum:	20.11.2008																							
		pozitivní SM VK 1																									
volby																											
Jméno žáka	C:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	N voleb	
Divky	1	1			1					3			2														3
	2	2	3		2				1																		3
	3	3	2			1	3																				3
	4	4		2		3	1																				3
	5	5					2			3			1														3
	6	6	3			2						1															3
	7	7					3																				3
	8	8	1	3		2																					3
	9	9	1		3			2																			3
	10	10				2	3					1															3
	11	11			1	2						3															3
	12	12			3		2	1																			3
	13	13				1	2																				2
Hoši	14	14															2	1		3						3	
	15	15																3	1		2						3
	16	16																		1	2						3
	17	17												2			1			3							3
	18	18													2					1							3
	19	19													1					3							3
	20	20																			3	1					3
	21	21															1			3							3
	22	22															3			1							3
	23	23													2					3	1						3
	24	24															3				1	2					3
Celkem voleb																										71	
Zvolen		3	2	4	3	7	3	2	2	0	0	0	5	1	4	4	1	3	5	3	3	3	3	3	3	3	3
Vážený skór		5	5	7	6	16	11	9	4	2	0	0	12	2	10	7	3	3	9	9	6	7	5	5	5	5	5
M pořadí		14,5	14,5	9	11,5	1	3	6	17	20,5	23	23	2	20,5	4	9	18,5	18,5	6	6	11,5	9	14,5	14,5	14,5	14,5	14,5

4.9.2 Terčový sociogram

4.9.3 Hierarchický sociogram

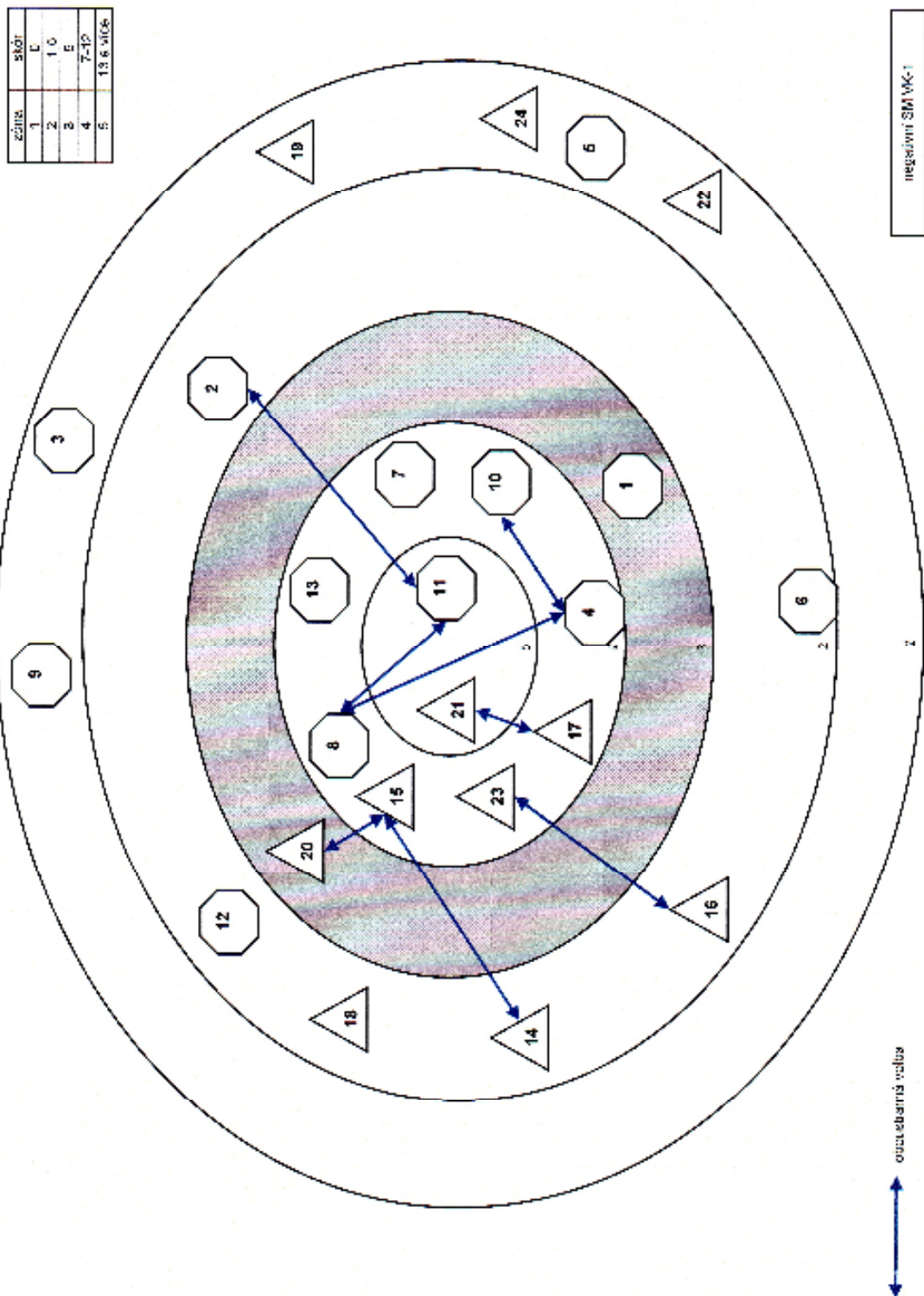

4.10 L – J sociometrické matice a sociogramy - kritérium emocionální negativní

4.10.1 L – J Sociometrická matice

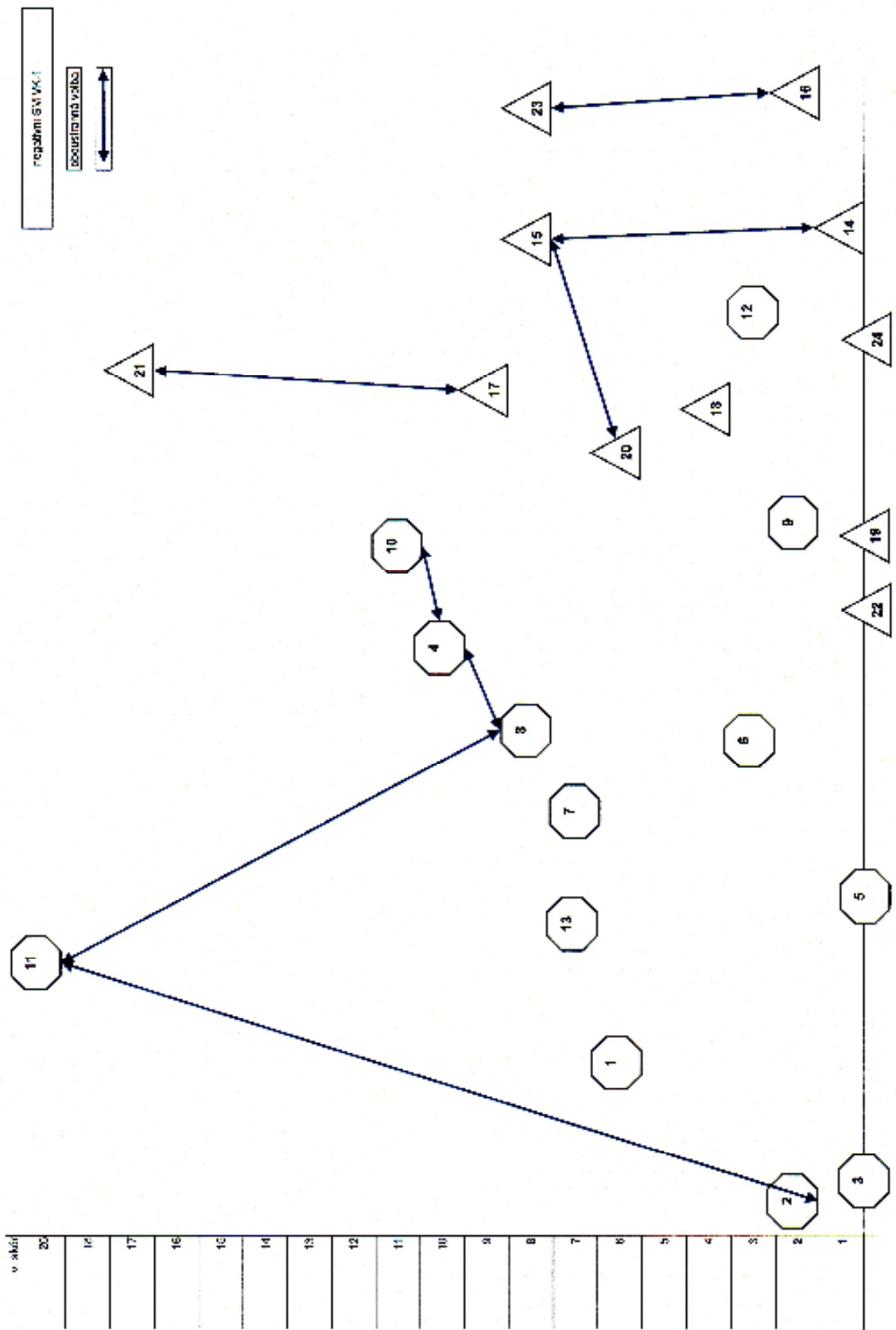
Výběrové kritérium:		negativní SM VK 1																								5.B		
																										20.11.2008		
L - J Sociometrická matice		volby																										
Jméno žáka		C:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	N voleb	
Dívky		1										-3	-1															3
		2											-1															3
		3											-1															3
		4																										3
		5																										3
		6																										2
		7																										2
		8																										2
		9																										2
		10																										3
		11																										3
		12																										3
		13																										2
Hoši		14																										3
		15																										3
		16																										3
		17																										3
		18																										3
		19																										3
		20																										3
		21																										3
		22																										3
		23																										3
		24																										3
Celkem voleb		68																										
Zvolen			3	1	0	6	0	1	5	3	1	6	9	1	3	1	5	1	7	2	0	3	6	0	4	0		
Vážený skór			6	2	0	10	0	3	7	8	2	11	26	3	7	1	8	2	9	4	0	6	17	0	8	0		
M pořadí			11,5	17	22	4	22	14,5	8,5	7	17	3	1	14,5	8,5	19	7	17	5	13	22	11,5	2	22	7	22		

4.10.2 Terčový sociogram

4.10.3 Hierarchický sociogram

4.11 Průnik emocionálního pozitivního a negativního kritéria

L - J Sociometrická matice

Výběrové kritérium:	průnik pozitivní a negativní SM VK 1	Skupina:	5B
		Datum:	20.11.2008

Jméno žáka	volby																								N voleb
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	
Dívky	1																								
	2																								
	3																								
	4																								
	5																								
	6																								
	7																								
	8																								
	9																								
	10																								
Hoši	11																								
	12																								
	13																								
	14																								
	15																								
	16																								
	17																								
	18																								
	19																								
	20																								
	21																								
	22																								
	23																								
	24																								

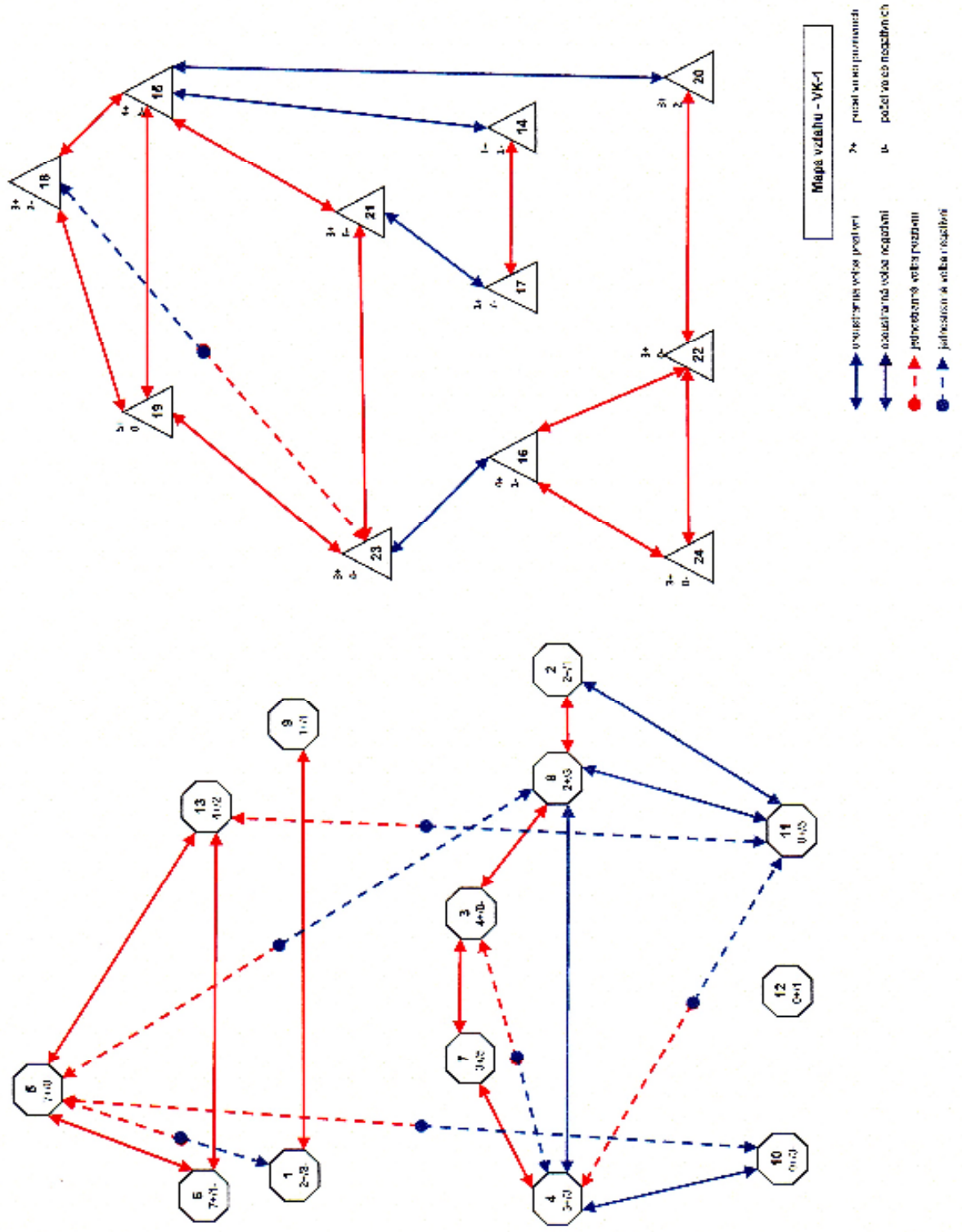

oboustranné pozitivní volby

oboustranné negativní volby

vzájemné volby nestojící na sobě

4.12 Mapa vztahů

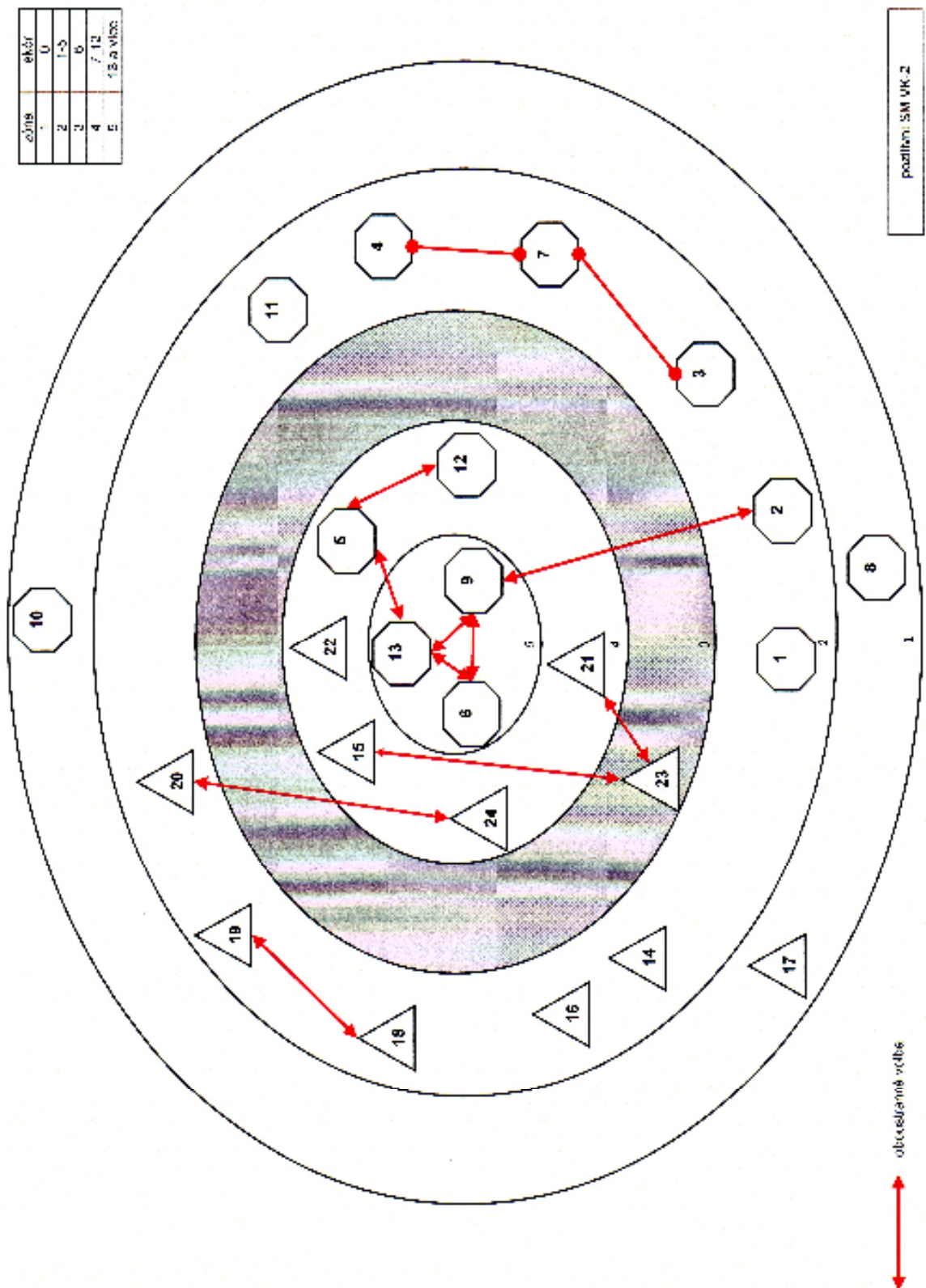

4.13 L – J sociometrické matice a sociogramy - kritérium rozumové pozitivní

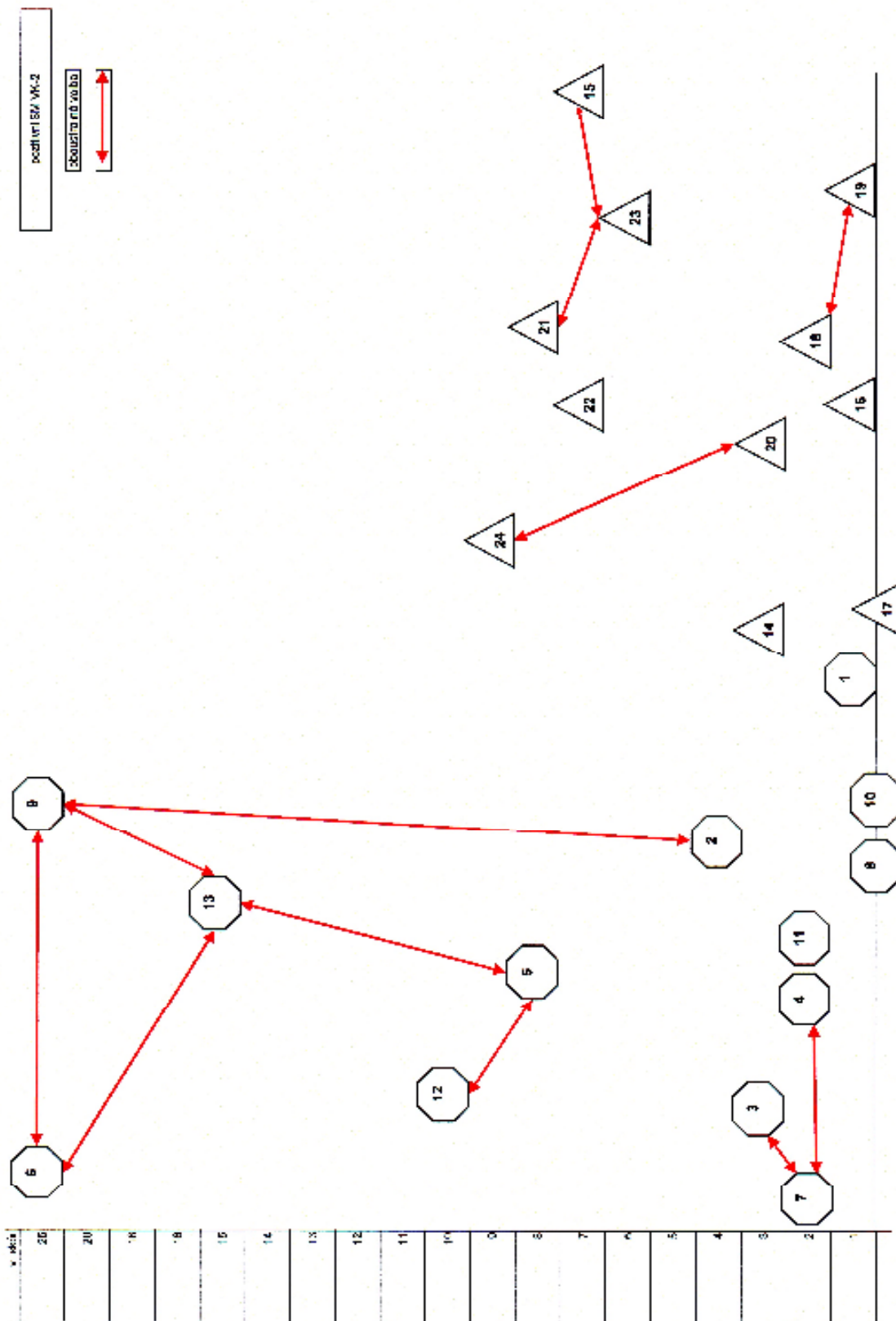
4.13.1 L – J Sociometrická matice

Výběrové kritérium:		Skupina: 5.B																										
		Datum: 20.11.2008																										
L - J Sociometrická matice		volby																										
		pozitivní SM VK 2																										
Jméno žáka		C:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	N voleb	
Dívky		1					3				1				2													3
		2					2			1				3														3
		3					1	3		2																		3
		4					2	3		1																		3
		5										2	3	1														3
		6					3			1				2														3
		7					1	2	3																			3
		8					1																2					3
		9					3							2														3
		10					2			3				1														3
		11					2				3			1	3													3
		12					3			1					2													3
		13					2	1		3																		3
		14					1			2																		3
		15																					3		1	2		3
		16					3			1				2														3
		17					2																					3
		18																										3
		19																										3
		20																										3
		21																										3
		22					2			3			1															3
		23																										3
		24					3																					3
		Celkem voleb 72																										
Zvolen			1	2	1	1	6	12	2	0	11	0	1	5	7	1	3	1	0	1	1	1	1	4	3	3	5	
Vážený skôr			1	4	3	2	8	25	2	0	25	0	2	10	15	3	7	1	0	2	1	3	8	7	6	9		
M pořadí			20	11	13	16,5	8,5	1,5	16,5	23	1,5	23	16,5	4	3	13	8,5	20	23	15,5	20	13	6,5	8,5	10	5		

4.13.2 Terčový sociogram

4.13.3 Hierarchický sociogram

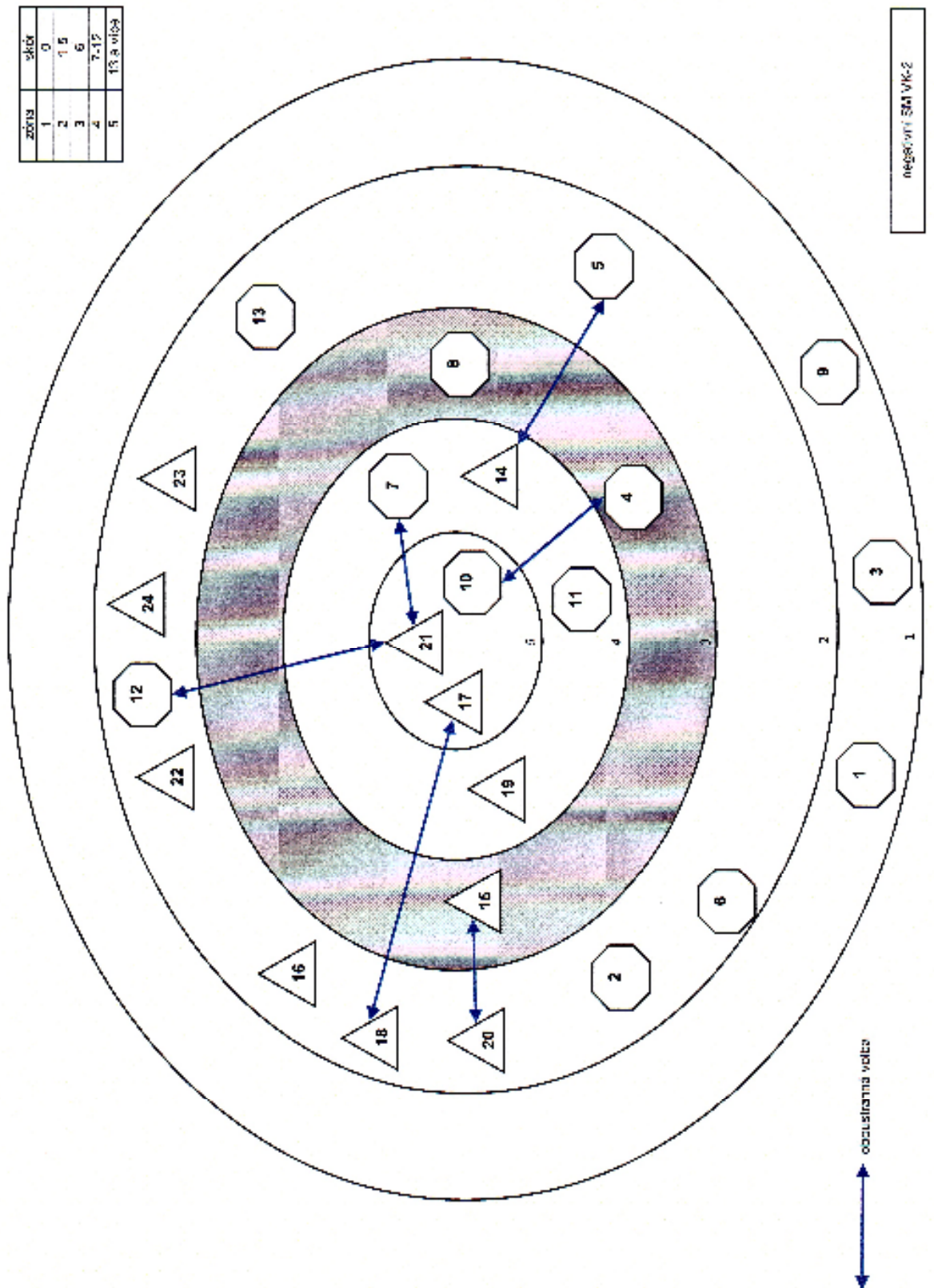

4.14 L – J sociometrické matice a sociogramy - kritérium rozumové negativní

4.14.1 L – J Sociometrická matice

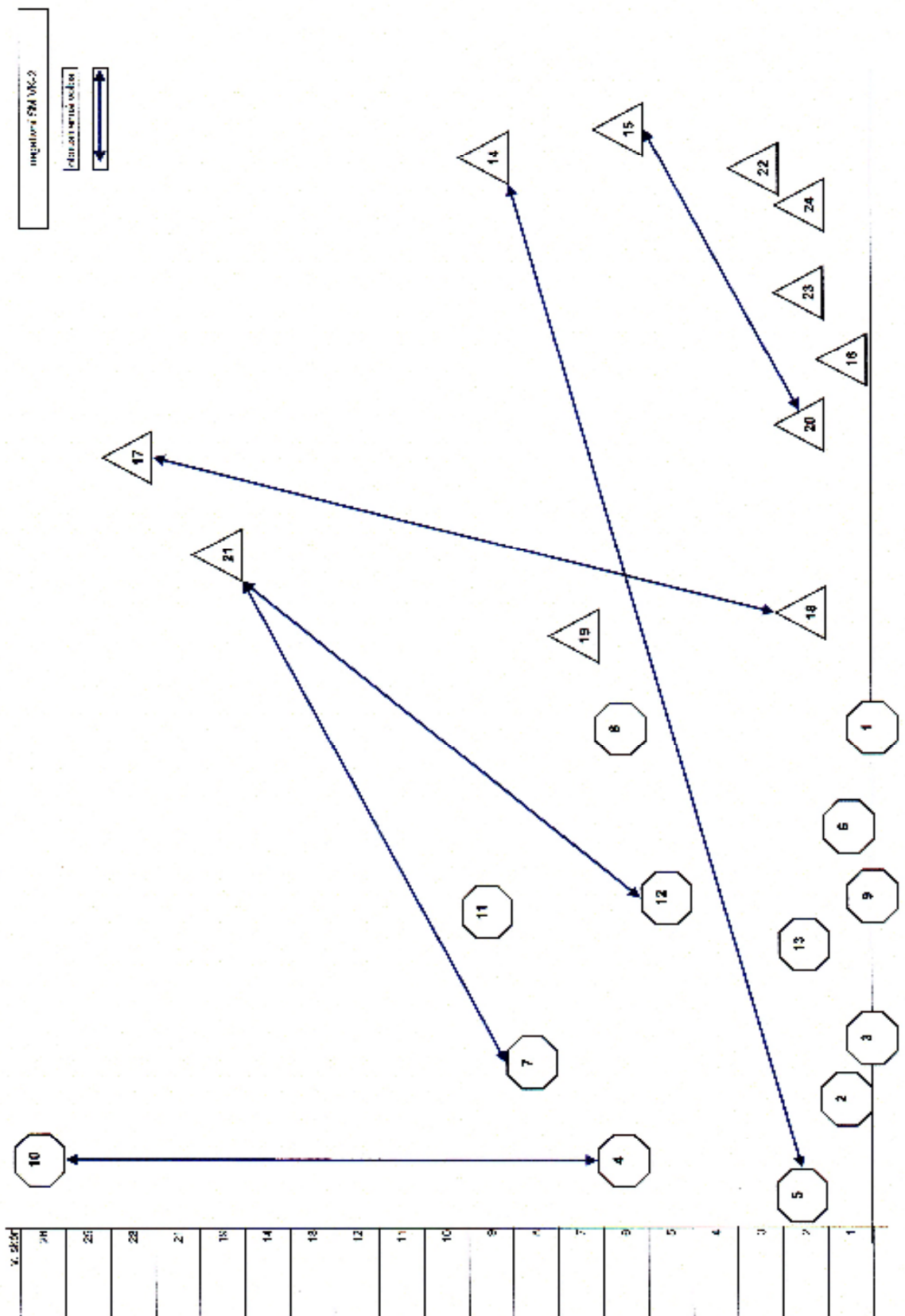
Kritérium:		negativní SM VK2		5.B		20.11.2008																							
Dívky	Jméno žáka	C:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	N voleb		
	Klára															-3		-1										3	
	Kristýna											-1																3	
	Kateřina																											3	
	Veronika																											3	
	Michaela																											3	
	Tereza																											3	
	Marie																												3
	Aneta																												3
	Monika																												3
	Nikola																												3
	Veronika																												3
	Hana																												3
	Eliška																												3
	David																												3
	Aleš																												3
	Martin																												3
	Dominik																												3
	Martin																												3
	Jan																												3
	Daniel																												3
	Tomáš																												3
	Jakub																												3
	Michal																												3
David																												3	
Celkem voleb		72																											
Zvolen			1																									1	
Vážený skór			1																									2	
M pořadí			22	19	22	9	15	19	6	9	22	1	4,5	11	15	4,5	9	19	2	15	7	15	3	12	15	15		15	

4.14.2 Terčový sociogram

4.14.3 Hierarchický sociogram

4.15 Průnik rozumového pozitivního a negativního kritéria

L - J Sociometrická matice

Výběrové kritérium: průnik pozitivní a negativní SM VK 2	Skupina: 5.B	Datum: 20.11.2008
---	---------------------	--------------------------

Jméno žáka	C:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
Divky		1				3			1			2													
Klára	2					2			1			3													
Kristýna	3					1			2			-1													
Kateřina	4					2			1			-1													
Veronika	5					3			1			2													
Michaela	6					3			1			2													
Tereza	7					3			1			2													
Marie	8					3			1			-1													
Aneta	9					3			1			-1													
Monika	10					2			3			-1													
Nikola	11					2			3			-1													
Veronika	12					3			1			1													
Hana	13					2			1			3													
Eliška	14					2			3			-1													
David	15					1			2			-1													
Aleš	16					3			1			2													
Martin	17					2			1			-3													
Dominik	18					2			1			-3													
Martin	19					3			2			-1													
Jan	20					3			1			-3													
Daniel	21					3			1			-3													
Tomáš	22					2			3			-1													
Jakub	23					2			3			-1													
Michal	24					3			1			-3													
David						3			1			-3													

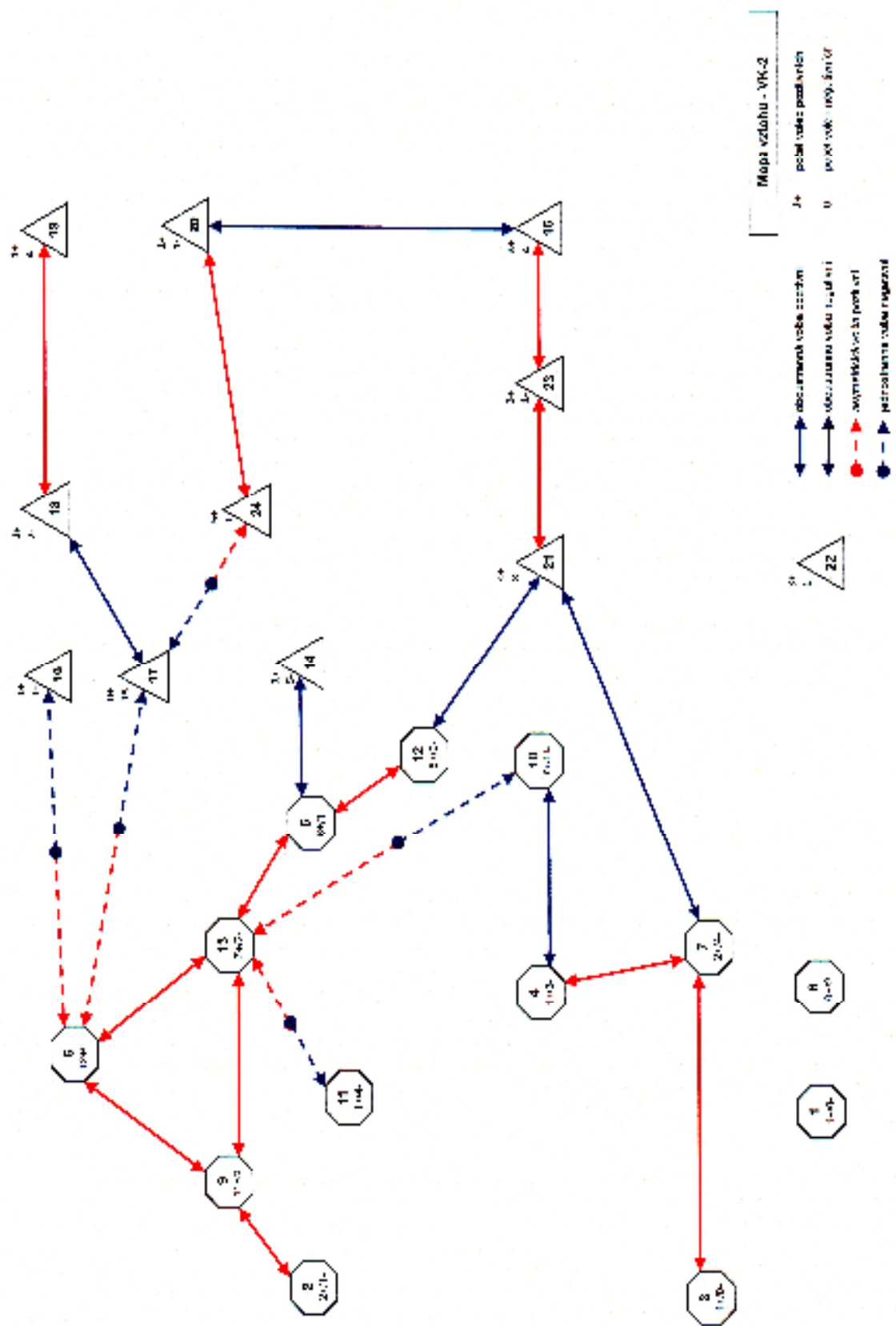

oboustranné pozitivní volby

oboustranné negativní volby

vzájemné volby nestejnorodé

4.16 Mapa vztahů

4.17 Výčet vzájemných vazeb

Symetrické emocionální pozitivní

1 – 9; 2 – 8; 3 – 7; 3 – 8; 4 – 7; 5 – 6; 5 – 13; 6 – 13; 14 – 17; 15 – 18; 15 – 19; 15 – 21; 16 – 22; 16 – 24; 18 – 19; 19 – 23; 20 – 22; 20 – 24; 21 – 23; 22 – 24

Symetrické emocionální negativní

2 – 11; 4 – 8; 4 – 10; 8 – 11; 14 – 15; 15 – 20; 16 – 23; 17 – 21

Nesymetrické emocionální

1 – 5; 3 – 4; 4 – 11; 5 – 8; 5 – 10; 11 – 13; 18 – 23

Symetrické rozumové pozitivní

2 – 9; 3 – 7; 4 – 7; 5 – 12; 5 – 13; 6 – 9; 6 – 13; 9 – 13; 15 – 23; 18 – 19; 20 – 24; 21 – 23

Symetrické rozumové negativní

4 – 10; 5 – 14; 7 – 21; 11 – 14; 12 – 21; 15 – 20; 17 – 18

Nesymetrické rozumové

6 – 16; 6 – 17; 10 – 13; 11 – 13; 17 – 24

4.18 Vzájemné vazby podle tvarů

Emoce pozitivní	Emoce negativní	Tvar
10; 11; 12	3; 5; 9; 19; 22; 24	Bez vazeb
1 – 9; 17 – 14; (22 – 20)	16 – 23; 17 – 21	Diáda
5 – 6 – 13; 24 – 16 – 22; (18 – 19 – 15)		Triáda
21 – 23 – 19 – 15 – 19 – 18 vůdci		Vícetvar
4 – 7 – 3 – 8 – 2	2 – 11 – 8 – 4 – 10; 14 – 15 – 20	Řetězec

4.19 Interpretace nálezových dat podle Longa a Jonesové

Terč oblíbeností	Terč neoblíbenosti	
	Signifikantně odmítaný žák	Signifikantně ignorovaný žák
Signifikantně preferovaný žák	<u>Typ I (SSP)</u> 1; 8; 4; 13; 15; 21; 23; (18; 20)	<u>Typ II (SPP)</u> 3; 5; 6; 16; 19; 22; 24;
Signifikantně ignorovaný žák	<u>Typ III (SRP)</u> 10; 11; 17	<u>Typ IV (SIP)</u> 12; (14)

Tabulka č. 1

4.20 Diskuse

4.20.1 První fáze

V první fázi diskuse jsme provedli seznámení s rozdílem v hodnocení žáků třídní učitelkou a pořadím vážených skóru získaných z dotazníkového šetření.

4.20.2 Druhá fáze

Ve druhé fázi byly třídní učitelce předloženy možnosti vnitroskupinových interakcí plynoucích ze zjištěných pozic za pomoci sociometrických terčů, hierarchických sociogramů a pro názornost použitého průniku zjištěných kladných a záporných hodnot jakožto i z mapy vztahů na základě těchto hodnot vytvořené.

Typ I – signifikantně rozštěpený žák „significantly split pupil - SSP“

Je signifikantně preferovaným i signifikantně odmítaným, a proto může být zdrojem výchovných problémů. Výčet těchto žáků – viz tabulka č. 1.

Typ II – signifikantně preferovaný žák „significantly preferred pupil – SPP“

Dosáhl signifikantně vyšší skóre než náhodně očekávané. Není výrazně odmítán. V sociometrické proměnné nejvíce preferovaných je umístěn v zóně 5 dané proměnné. Výčet těchto žáků – viz tabulka č. 1. Přes tento typ lze působit na celý kolektiv třídy. Výčet těchto žáků – viz tabulka č. 1.

Typ III – signifikantně odmítaný žák „significantly rejected pupil – SRP“

Je odmítán nebo ignorován, v žádném případě není akceptován. V sociometrické proměnné nejméně preferovaných je umístěn v zóně 5 dané proměnné. Výčet těchto žáků – viz tabulka č. 1. Může se jednat o žáka, který je obětí negativních aktivit tříd. Výčet těchto žáků – viz tabulka č. 1.

Typ IV – signifikantně ignorovaný žák „significantly ignored pupil – SIP“

Neobdrží žádný výběr, ani pozitivní ani negativní, nebo je tento výběr statisticky nevýznamný vzhledem k velikosti skupiny. Výčet těchto žáků – viz tabulka č. 1. Tento typ může mít při jakýchkoliv skupinových aktivitách různé těžkosti. Většinou necítí potřebu integrace se skupinou. Následná izolace může být důsledkem jeho chování. Je možné, že bude vstupovat do skupinových aktivit, když zjistí, že pro něj mají význam. Výčet těchto žáků – viz tabulka č. 1.

4.20.3 Třetí fáze

Ve třetí fázi jsme provedli podrobnější rozbor, který má za úkol poskytnout možný návod pro práci se třídou. Vzhledem k tomu, že v předchozí fázi došlo k zařazení jednotlivých žáků do určených kategorií, mohli jsme z tohoto zařazení vyjít. Určili jsme triádu, která ovlivňuje chování dívek (5; 6; 13), kdy 13 může být zdrojem výchovných problémů zvláště se skupinou chlapců. Současně v návaznosti na dívku č. 13 byla objevena asymetrická vzájemná vazba 13 – 11, kde byl rozebrán názor třídní učitelky, že se jedná o kamarádky.

U chlapců byly určeny dvě skupiny mající vliv na klima třídy. Mezi vůdčími osobami těchto skupin panuje rivalita (vůdce 1. sk. – 22, zástupce – 16, vůdci 2. sk. – 19; 15). Dále byla objevena diáda 14 – 17. Jednalo se u 14 o typ SIP a 17 o typ SRP. Byla nastíněna možnost působit na tyto žáky přes osoby 19 a 16, ke kterým jsou vysílány pozitivní volby a kteří nevysílají zpětně volby negativní. Následně se ukázalo, že tato diáda má základ v příbuzenských vztazích, neboť se jedná o bratrance. Osoba 17 spadající do typu SRP má dispozice být osobou šikanovanou. Z rozhovoru vyplynulo, že osoba pochází z rodiny tzv.

sociálně slabé, což třída vnímá negativně, a proto je žák 17 obětí odmítání a ústrků. Reakcí žáka 17 jsou aktivity vůči spolužákům, kterými se snaží uspokojit svou potřebu a touhu se do kolektivu začlenit.

U dívek se mezi typ SRP řadí žákyně 11 a 10. Žákyně 11 má velmi těžké postavení, neboť vysílá pozitivní volby k žákyním 4, 12 a 13, přičemž ode všech tří se jí vracejí volby negativní. Na zlepšení vztahů k této žačce je možno působit pouze přes žákyně 5 a 6, a tím přeneseně přes ostatní. Postavení žákyně 10 lze zlepšit, pokud se změní náhled žákyně 5.

Žákyně 7 může být zdrojem značných problémů ze strany chlapců. Žákyni 12 lze zapojit do kolektivu přes žákyně 6 a 4, ale především přes žákyni 7, kterou se snaží bránit před negativními útoky chlapců.

4.20.4 Čtvrtá fáze

V poslední fázi diskuse bylo doporučeno třídní učitelce, které osoby by spolu neměly být zařazovány do skupin, aby nedocházelo k výchovným problémům.

4.21 závěr

Práce byla vykonána na společenskou objednávku. Studie byla přijata. Pedagožka se vyjádřila, že tato sociometrická metoda jí přinesla lepší vhled do vzájemných vztahů ve třídním kolektivu a poskytla spoustu vodítek k práci s touto třídou. Potvrdila se nulová hypotéza H01, ve třídě se vyskytují patologické jevy, a to ústrky, které hraničí s šikanováním u žáků 17, 11, 10. Tyto byly popsány v diskusi. Potvrdila se též nulová hypotéza H02, že některé děti nejsou začleněny do kolektivu, viz tabulka č. 1. Za pomoci využití výpočtů Spearmanova koeficientu korelace byla vyvrácena nulová hypotéza H03. Toto bylo po diskusi s třídní učitelkou potvrzeno.

5 VÝZKUM MĚŘENÍ SOCIÁLNÍCH VZTAHŮ – ŽÁCI 5. ROČNÍKU ZÁKLADNÍ ŠKOLY - READMINISTRACE

5.1 Výzkumný problém

Výzkum měření sociálních vztahů prováděný opakovaně na společenskou objednávku od třídní učitelky.

5.2 Šetřený vzorek

Žáci 5. B třídy, ZŠ Úvaly, Nám. Arnošta z Pardubic, PSČ 250 82, readministrace byla provedena 18. dubna 2009.

5.3 Cíl výzkumu

1. Zjistit na základě sociometrických měření, které děti ve třídě 5. B uvedené základní školy mají problémy
2. Zjistit na základě sociometrických měření, kteří žáci ve třídě 5. B uvedené základní školy jsou šikanováni
3. Zjistit na základě sociometrických měření, kteří žáci ve třídě 5. B uvedené základní školy šikanují
4. Poskytnout třídní učitelce vodítka pro práci se třídou 5. B uvedené základní školy
5. Ověřit do jaké míry je názor třídní učitelky na strukturu hierarchie ve třídě objektivní

5.4 Hypotézy

4. H_01 – Ve třídě jsou vztahové problémy.
 H_{A1} - Třída nemá vážné vztahové problémy.
5. H_02 – Některé děti nejsou začleněny do kolektivu.
 H_{A2} - Všechny děti jsou začleněny do kolektivu.
6. H_03 – Rating učitelky odpovídá sociometrickému šetření.

H_{A3} - Rating učitelky neodpovídá sociometrickému šetření.

5.5 Metodika

nástroje – dotazník, rating učitelky, rozhovor s učitelkou

metody zjišťování – vyplnění dotazníku – zajistila třídní učitelka

5.6 Výzkumné metody

5.6.1 Sociometrická technika v modifikační verzi N. Longa a E. Jonesové

Konstrukce dotazníku:

- Sféra výběru:

Při konstrukci dotazníku jsme vymezili preferenční pole - skupiny osob, ze kterých je možno vybírat. Výběry byly omezeny pouze na spolužáky ve třídě.

- Počet výběrů:

Při konstrukci dotazníku jsme vymezili počet výběrů - lze stanovit maximum, minimum, přesně určit počet voleb i nechat počet voleb na jedinci samotném. V tomto případě byl počet výběrů omezen na maximálně 3 v každé kategorii.

- Druhy výběrů:

Byly stanoveny výběry pozitivní i negativní pro každé výběrové kritérium.

- Intenzita výběru:

Princip intenzity výběru: můžeme vyžadovat pořadí vybraných osob (nebo alespoň první volbu), což umožňuje důkladnější zpracování (větší validitu mají první volby), jemnější diferenciaci statusu. Při administraci dotazníku byli respondenti požádáni, aby výběry seřadili dle intenzity.

- Počet výběrových kritérií:

Při konstrukci dotazníku jsme použili 2 kritéria.

- Druh výběrových kritérií:

Při konstrukci dotazníku jsme jako první výběrové kritérium stanovili kritérium reálné. Jedná se o výběr tří spolužáků ze třídy, se kterými by respondent chtěl bydlet na jednom

pokoji při školním výletě. Jako druhé kritérium bylo stanoveno kritérium potenciální, výběr tří spolužáků, které by respondent požádal o radu.

- Motivační faktor:

Nepožadovali jsme sdělení a vysvětlení motivace výběrů.

- Samoodhad:

Nežádali jsme, aby respondenti uvedli samoodhad, nezamýšleli jsme provést racionální analýzu.

- Sociotechnický cíl:

Výsledků šetření bude programově použito k zásahu do skupiny a to třídní učitelkou.

5.6.2 Rating pedagoga - třídního učitele:

Stupeň oblíbenosti žáků provedla třídní učitelka. Posouzení bylo provedeno pomocí formuláře pro tento účel zkonstruovaného. Formálně obsahuje ratingovou pětibodovou skupinu s verbálně a číselně vyjádřenými stupni oblíbenosti. Kromě možnosti rozčlenění posuzovaných osob na základě pětistupňové škály lze použít ještě jemnější diferenciaci tím, že nabízí možnost paralelního zapsání jmen posuzovaných osob v rámci daných stupňů.

Stupně škály: 1 – velmi oblíbený člen skupiny (centrální osoba: nejoblíbenější, nejpopulárnější, neformální vůdce skupiny apod.), 2 – oblíbený člen skupiny, 3 – průměrně oblíbený (ani výrazně oblíbený, ani neoblíbený), 4 – neoblíbený, 5 – zcela neoblíbený člen skupiny (zavrhovaný, odmítaný).

5.6.3 Záznam výsledků administrace L – J SM techniky

1. Sociometrická matice podle administrace sociometrických výběrových kritérií
2. Hierarchické sociogramy – pro lepší profilový náhled rozložení pozitivních a negativních sociometrických voleb
3. Terčové sociogramy

5.6.4 Metody matematicko statistického zpracování

Spearmanův korelační koeficient

Využití při zkoumání souvislosti mezi průměrnými pořadími vážených skóre sociometrického šetření s ratingem oblíbenosti žáků provedeným třídní učitelkou. Hodnoty korelačního koeficientu blízké nule naznačují, že pořadí jsou náhodně zpřeházená, a mezi sledovanými veličinami tedy není závislost. Při platnosti nulové hypotézy o nezávislosti obou veličin jsou odchylky Spearmanova korelačního koeficientu od nuly jen náhodné. Když tedy absolutní hodnota Spearmanova korelačního koeficientu r_s překročí 5% nebo 1% kritickou hodnotu, zamítá se nulová hypotéza o nezávislosti na příslušné hladině významnosti. Při shodném pořadí dosahuje koeficient r_s maximální hodnoty 1, při opačném pořadí minimální hodnoty -1. Každému jedinci se přiřadí dvojice pořadí SMT (pořadí podle administrace dotazníků) a R (pořadí podle ratingu pedagoga). Při nezávislosti by byla pořadí zpřeházená zcela náhodně. Pro n pozorovaných dvojic ve výběru se Spearmanův korelační koeficient počítá pomocí diferencí pořadí jako:

$$r_s = 1 - \frac{6 \sum_{i=1}^n d_i^2}{n(n^2 - 1)}$$

žák	pořadí		D	D ²
	SMT	R		
1	5,5	6	-0,5	0,2500
2	9,0	7	2,0	4,0000
3	18,5	1	17,5	306,2500
4	22,5	19	3,5	12,2500
5	1,0	2	-1,0	1,0000
6	2,0	3	-1,0	1,0000
7	9,0	18	-9,0	81,0000
8	9,0	15	-6,0	36,0000
9	15,0	14	1,0	1,0000
10	24,0	22	2,0	4,0000
11	20,5	20	0,5	0,2500
12	12,0	9	3,0	9,0000
13	22,5	24	-1,5	2,2500
14	15,0	11	4,0	16,0000
15	5,5	4	1,5	2,2500
16	15,0	16	-1,0	1,0000
17	17,0	23	-6,0	36,0000
18	12,0	10	2,0	4,0000
19	18,5	5	13,5	182,2500
20	3,0	12	-9,0	81,0000
21	5,5	13	-7,5	56,2500
22	12,0	17	-5,0	25,0000
23	5,5	8	-2,5	6,2500
24	20,5	21	-0,5	0,2500
suma D ²				868,5000

6 x suma D ²	N	N ² -1	N x (N ² -1)	Rs
5211	24	575	13800	0,6224

Kritické hodnoty Spearmanova korelačního koeficientu:

$t_{TAB} = 0,5200$ pro hladinu významnosti 0,01

$t_{TAB} = 0,4061$ pro hladinu významnosti 0,05

rs = střední závislost, zamítáme hypotézu o nezávislosti na 1% hladině významnosti.

Indexy skupinového sociopreferenčního chování – index koheze

Tento index vymezuje vztah voleb ve skupině ve vztahu k vzájemným volbám.

V tomto případě jsou 2 možnosti:

- c) při omezeném (stanoveném) množství voleb, pak např. $d(N-1)/2 = 34,5$
- d) při neomezeném počtu voleb, pak $N(N-1)$

Vzorec pro index skupinové koheze

$$K = \frac{\text{počet párů (vzájemných voleb) ve skupině}}{\frac{N \times (N-1)}{2}}$$

	suma V	N - 1	d	K
emoce +	23	24	3	0,6389
emoce -	7	24	3	0,1944
rozum +	11	24	3	0,3056
rozum -	8	24	3	0,2222

Indexy skupinového sociopreferenčního chování – index skupinové integrace

5.7 Dotazník

Jméno: _____

Datum: _____

Pište pouze o spolužácích ve třídě.

Uveďte vždy tři volby.

Pokud uvedete méně, zdůvodněte PROČ.

S kým byste chtěli bydlet na pokoji na výletě se třídou?

Uveďte tři spolužáky.

1. _____
2. _____
3. _____

S kým byste nechtěli bydlet na pokoji na výletě se třídou?

Uveďte tři spolužáky.

1. _____
2. _____
3. _____

Za kterými spolužáky půjdete pro radu, když potřebujete něco vysvětlit?

Uveďte tři spolužáky.

1. _____
2. _____
3. _____

Za kterými spolužáky byste nešli, pokud byste potřebovali s něčím poradit?

Uveďte tři spolužáky.

1. _____
2. _____
3. _____

5.8 Rating třídního učitele

Posouzení stupně oblíbenosti žáků pedagogem.

Jak si pedagog myslí, že jsou děti v kolektivu oblíbeny, nikoliv jaké oblibě se těší u něj.

Velmi oblíbený	Oblíbený	Průměrně oblíbený	Neoblíbený	Zcela neoblíbený
1.	2.	3.	4.	5.
3	1	14	24	13
5	2	20	10	
6	23	21	17	
15	12	9		
19	18	8		
	14	16		
		22		
		7		
		4		
		11		

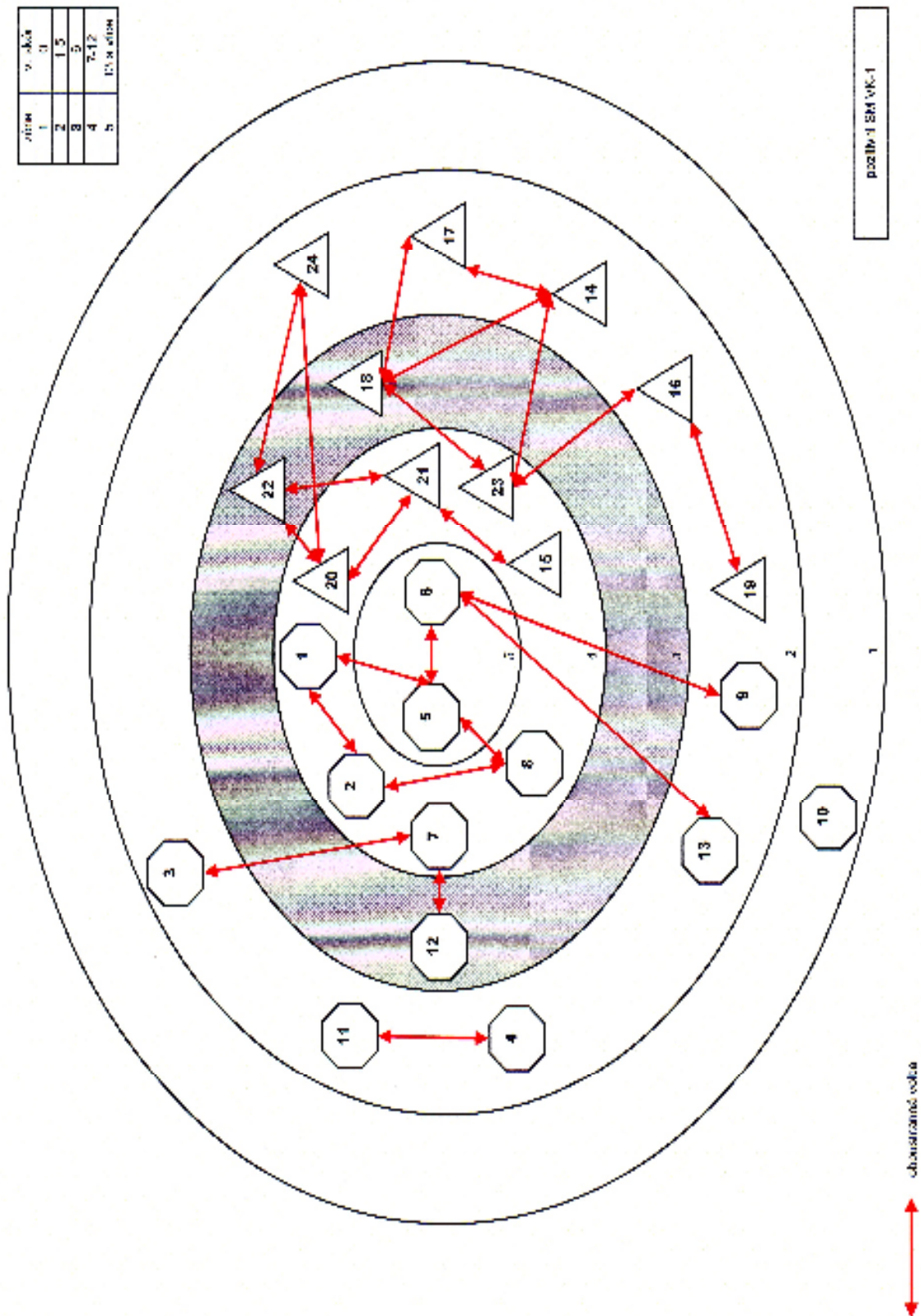
5.9 L – J sociometrické matice a sociogramy – výběrové kritérium emocionální pozitivní

5.9.1 L – J Sociometrická matice

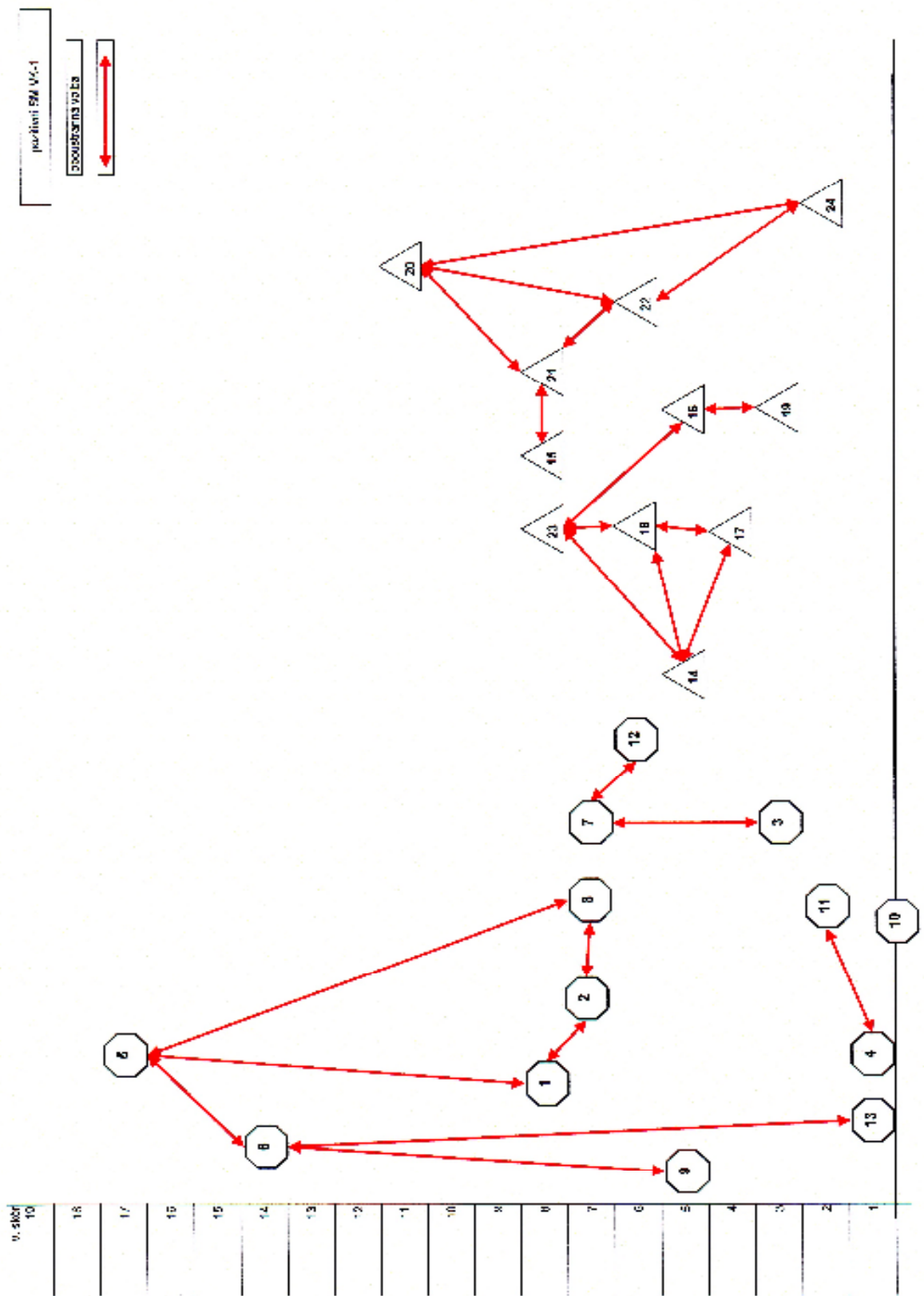
Výběrové kritérium:		pozitivní SM VK 1																								5.B			
																										18.4.2009			
L - J Sociometrická matice		volby																											
Jméno žáka	C.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	N voleb			
Dívky	1		2			1	3																				3	3	
	2		2			3		1																				3	3
	3		3				1						2															3	3
	4		4				1	3				2																3	3
	5		5				2	3																				3	3
	6		6				1			2																		3	3
	7		7				2						3															3	3
	8		8				2	3																				3	3
	9		9				2	1																				3	3
	10		10				3	1		2																		3	3
Hoši	11		11			2	3		1																		3	3	
	12		12					2	1																		3	3	
	13		13					2		3			1														3	3	
	14		14															3	2								3	3	
	15		15																			1						3	3
	16		16														2											3	3
	17		17													3												3	3
	18		18													3												3	3
	19		19													1	2											3	3
	20		20																									3	3
	21		21														1											3	3
	22		22																									3	3
	23		23														2	1										3	3
	24		24														3											3	3
Celkem voleb																										72			
Zvolen		5	3	1	1	6	7	3	3	3	0	1	3	1	4	3	2	2	3	2	4	4	4	4	3	2			
Vážený skóre		6	7	3	1	17	14	7	7	5	0	2	5	1	5	8	5	4	6	3	11	8	6	8	2				
M pořadí		5,5	9	18,5	22,5	1	2	9	9	15	24,0	20,5	12	22,5	15	5,5	15	17	12	18,5	3	5,5	12,0	5,5	20,5				

5.9.2 Terčový sociogram

5.9.3 Hierarchický sociogram

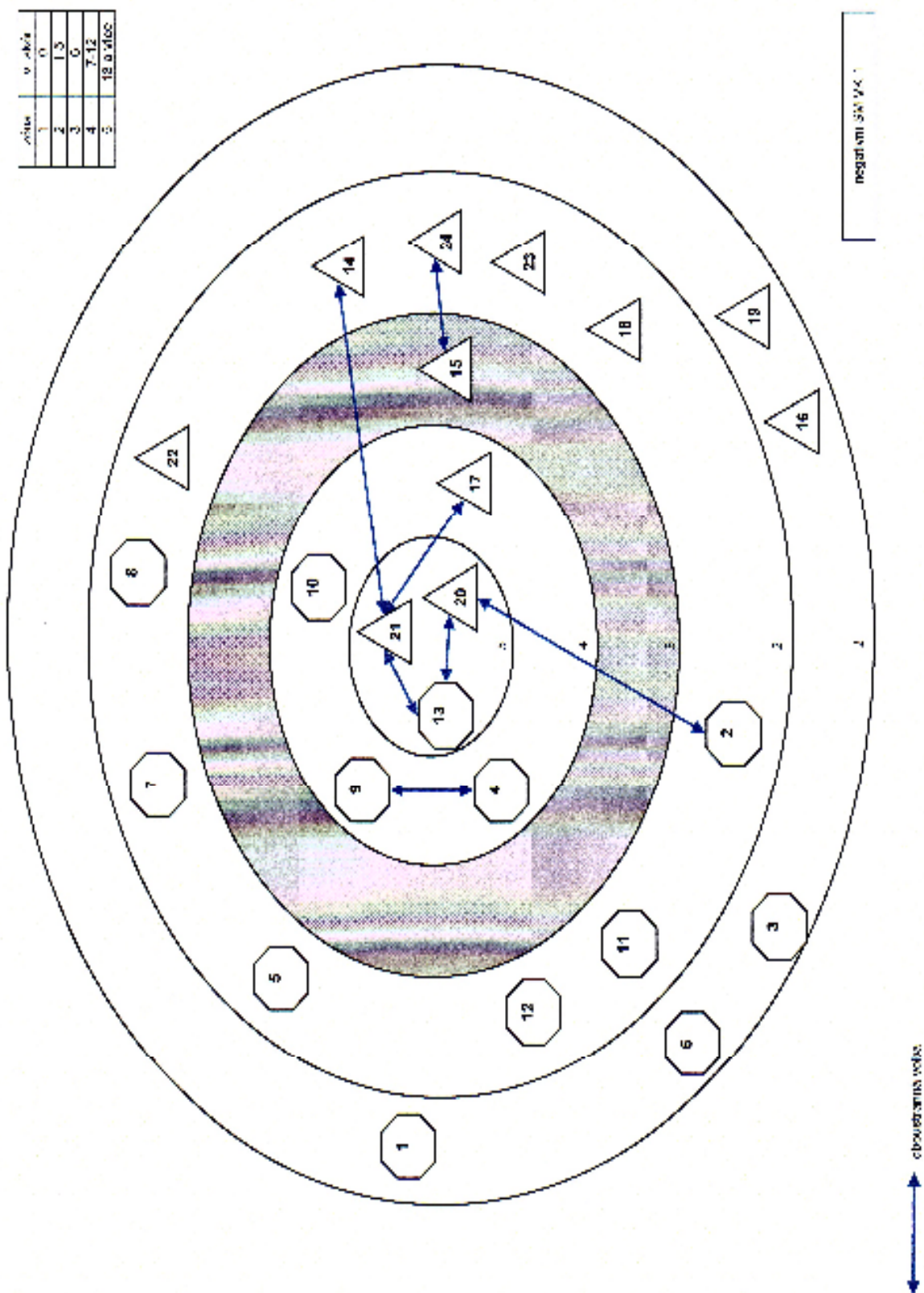

5.10 L – J sociometrické matice a sociogramy - kritérium emocionální negativní

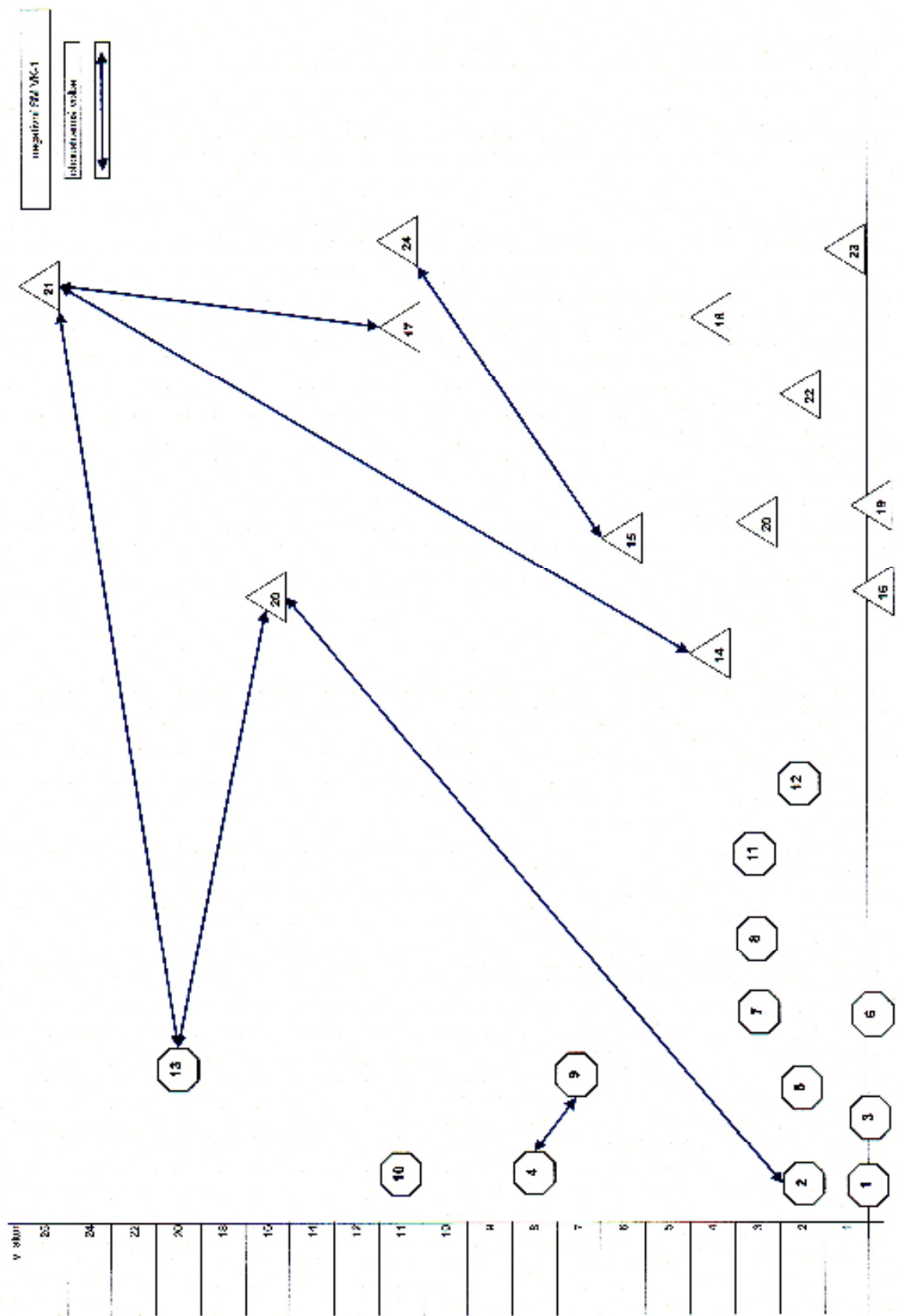
5.10.1 L – J Sociometrická matice

Výběrové kritérium:		negativní SM VK 1																								5.B		
																										18.4.2009		
L - J Sociometrická matice		vo by																										
Dívky	Jmeno žáka	C.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	N voleb	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	3	3		
Hoši	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	3	3		
	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	3	3			
	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	3	3				
	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	3	3					
	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	3	3						
	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	3	3							
	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	3	3								
	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	3	3									
	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	3	3										
	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	3	3											
	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	3	3												
	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	3	3													
	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	3	3														
	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	3	3															
	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	3	3																
	16	17	18	19	20	21	22	23	24	3	3																	
	17	18	19	20	21	22	23	24	3	3																		
	18	19	20	21	22	23	24	3	3																			
	19	20	21	22	23	24	3	3																				
	20	21	22	23	24	3	3																					
	21	22	23	24	3	3																						
	22	23	24	3	3																							
	23	24	3	3																								
	24	3	3																									
Celkem voleb																										70		
Zvolen		0	1	0	5	1	0	2	1	3	5	1	1	10	2	4	0	7	2	0	7	10	2	1	5			
Vážený skôr		0	2	0	8	2	0	3	3	7	11	3	2	20	4	6	0	11	4	0	16	25	2	1	11			
M pořadí		22	16.5	22	7	16.5	22	13	13	8	5	13	16.5	2	10.5	9	22	5	10.5	22	3	1	16.5	19	5			

5.10.2 Terčový sociogram

5.10.3 Hierarchický sociogram

5.11 Průnik emocionálního pozitivního a negativního kritéria

L - J Sociometrická matice

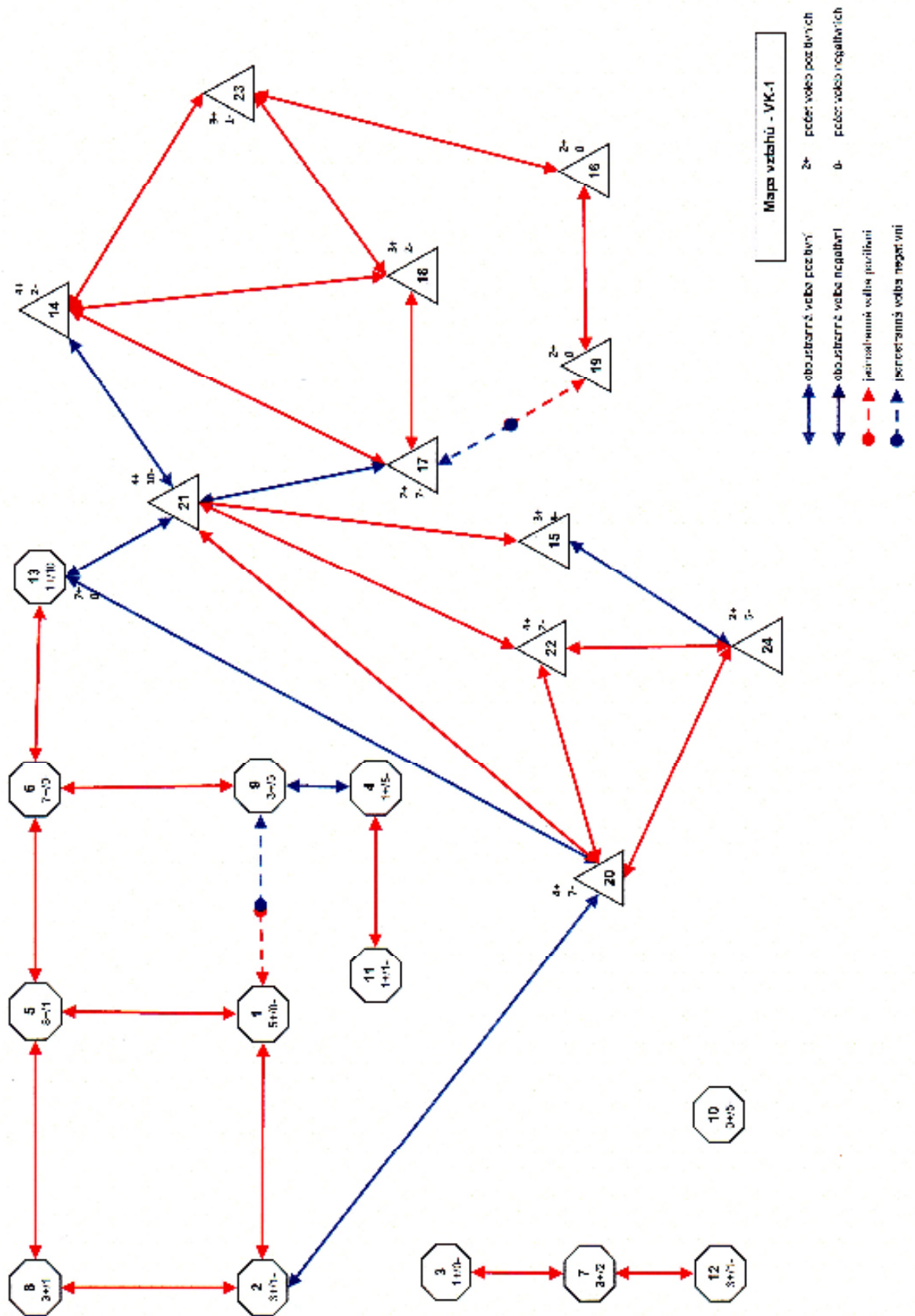
Skupina: 5 B
Datum: 18.4.2009

Výběrové kritérium: průnik emoce +-
volby

Jméno žáka	C:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	
Dívky	1		2		-2	1	3			-1	-3															
	2	2			-3	3			1																	
	3	3																								
	4		3																							
	5	1																								
	6	1																								
	7																									
	8		1																							
	9	3																								
	10																									
Hoši	11		2		3	1			1																	
	12				3																					
	13	3																								
	14																									
	15																									
	16																									
	17																									
	18																									
	19																									
	20																									
	21																									
	22																									
	23																									
	24																									

 oboustranné pozitivní volby
 oboustranné negativní volby
 vzájemné volby nestejnorodé

5.12 Mapa vztahů

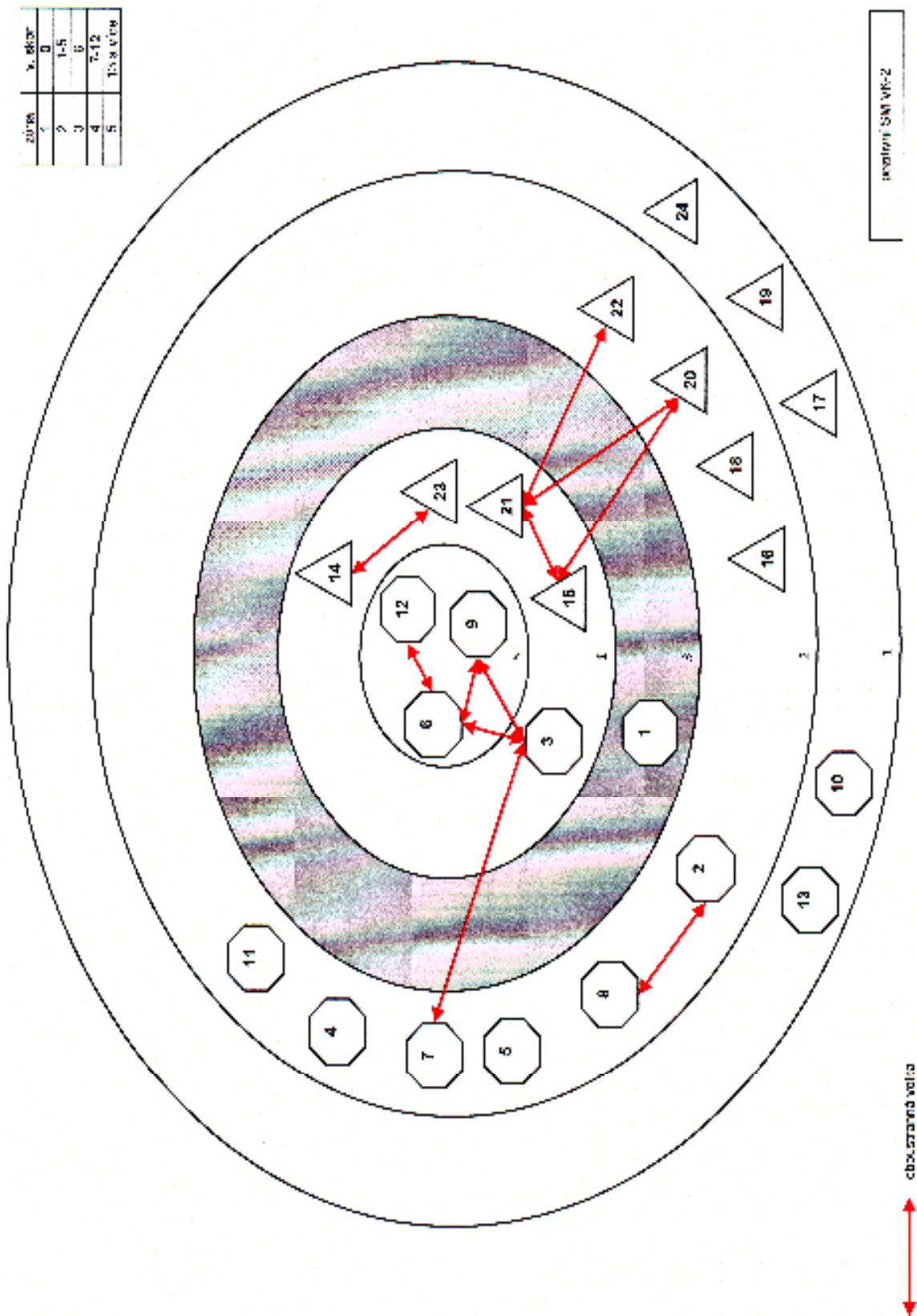
5.13 L – J sociometrické matice a sociogramy - kritérium rozumové pozitivní

5.13.1 L – J Sociometrická matice

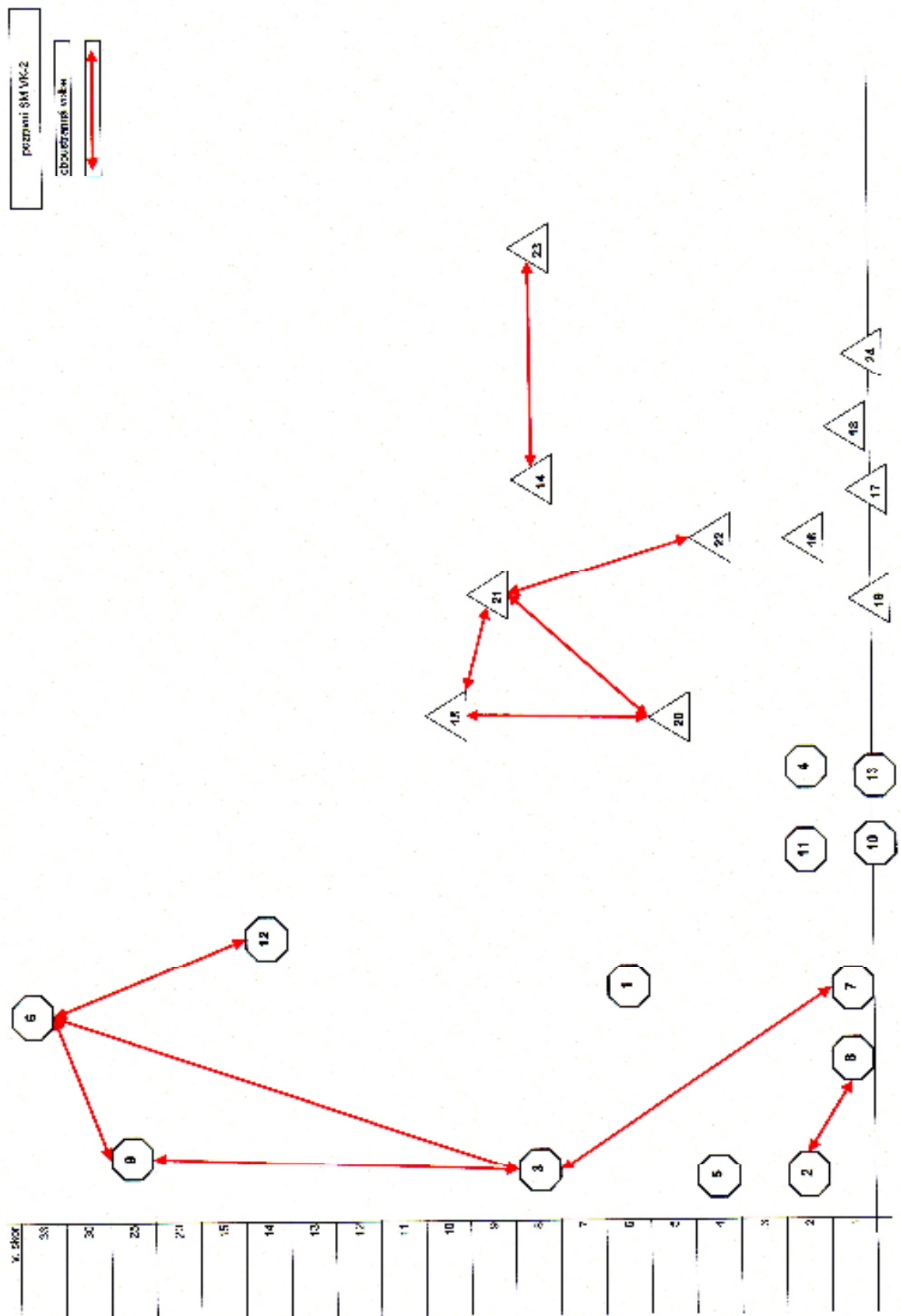
Vyběrové kritérium:		pozitivní SM VK 2																								Skupina:				
																										5.B				
Jméno žáka		veľby																								Datum:				
																										18.4.2009				
	C:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	N voleb				
Dívky	1	3																									3			
	2		3																									3		
	3			3																								3		
	4				3																							3		
	5					3																						2		
	6						3																					3		
	7							3																				3		
	8								3																			3		
	9									3																			3	
	10										3																		3	
	11											3																	3	
	12												3																3	
	13													3															3	
	14														3														3	
15															3													3		
16																3												3		
17																	3											3		
18																		3										3		
19																			3									3		
20																				3								3		
21																					3							3		
22																						3						3		
23																							3					3		
24																								3				3		
Celkem voleb																										71				
Zvolen		3	2	7	1	3	14	1	1	11	0	1	6	0	3	4	1	0	1	0	3	4	2	3	0					
Vázaný skôr		6	2	8	2	4	33	1	1	25	0	2	14	0	8	10	2	0	1	0	5	9	4	8	0					
M pořadí		9	14,5	7	14,5	11,5	1	18	18	2	22	14,5	3	22	7	4	14,5	22	18	22	10	5	11,5	7	22					

5.13.2 Terčový sociogram

5.13.3 Hierarchický sociogram

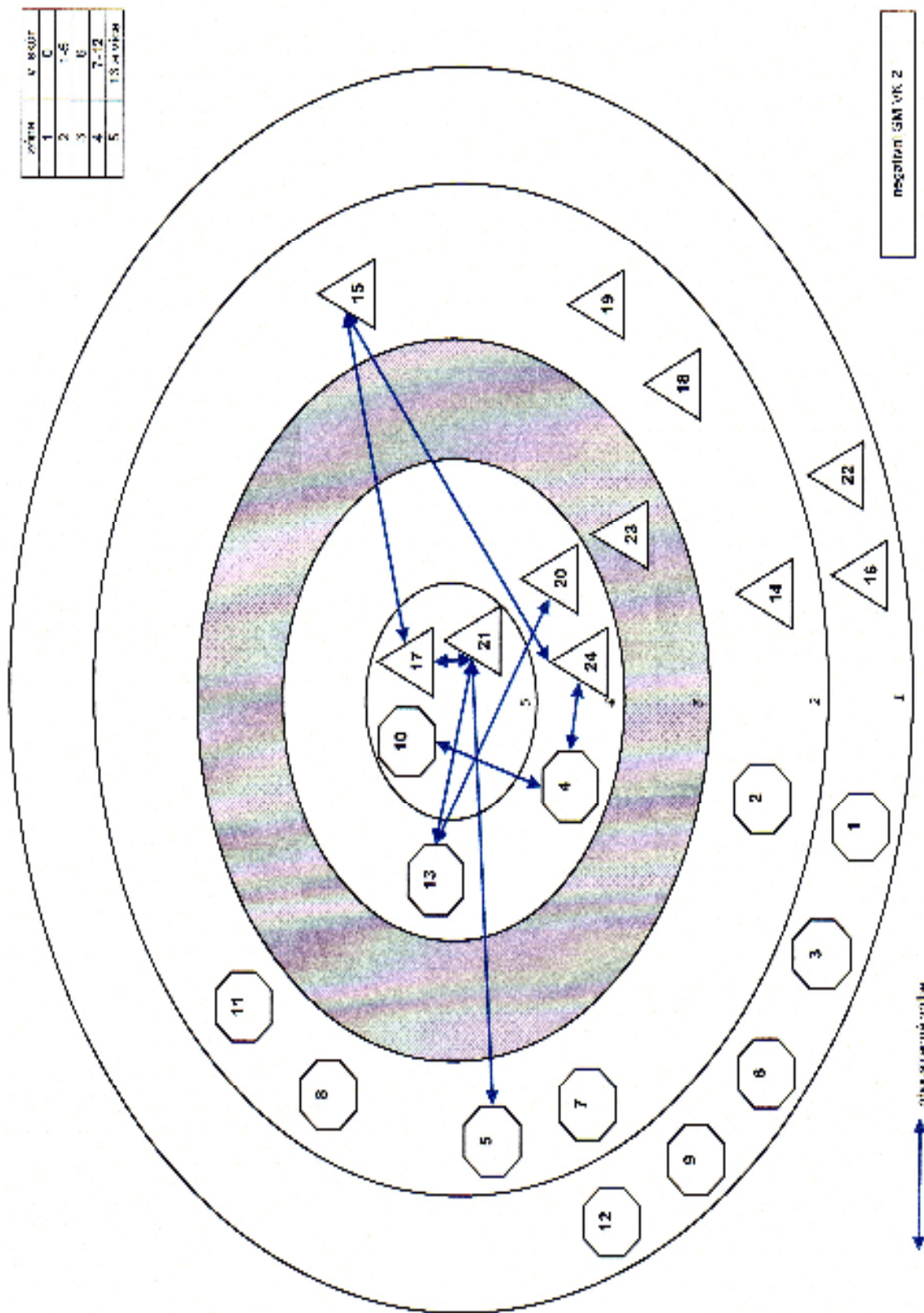

5.14 L – J sociometrické matice a sociogramy - kritérium rozumové negativní

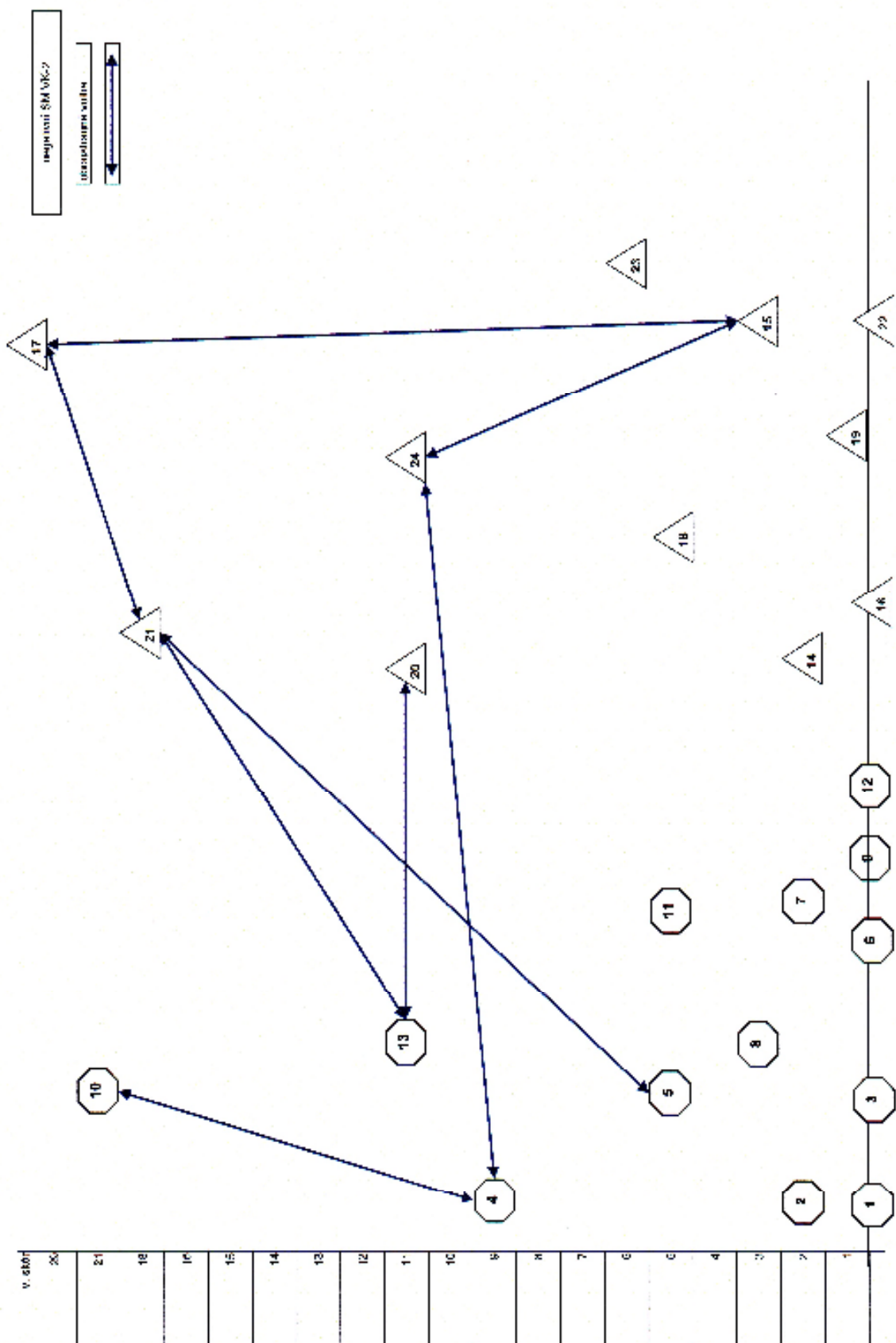
5.14.1 L – J Sociometrická matice

Výběrové kritérium:		negativní SM VK2																							5B		
		Skupina:																							18.4.2009		
L - J Sociometrická matice		volby																									
Jméno žáka		C.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	N voleb
Dívky		1										2							1		3						3
		2									1								2								3
		3										2	1						2			3					3
		4									1								2								3
		5										1							1								3
		6									1								3	2							3
		7									1								2								3
		8																	2								3
		9																	2								3
		10																	3								3
		11																	3	1							3
		12																	3								3
		13																	3								3
		14																	2								3
		15																	2								3
		16																	3								3
		17																	3								3
		18																	3	1							3
		19																	3								3
		20																	3								3
		21																	3								3
		22																	2								3
		23																	2								3
		24																	2								3
Celkem voleb																											72
Zvolen			0	1	0	3	2	0	2	1	0	9	2	0	5	2	2	0	16	2	1	5	9	0	3	7	
Vážený skôr			0	2	0	8	5	0	2	3	0	21	5	0	11	2	3	0	29	5	1	11	18	0	6	11	
M pořadí			21	15	21	7	10	21	15	12,5	21	2	10	21	5	15	12,5	21	1	10	17	5	3	21	8	5	

5.14.2 Terčový sociogram

5.14.3 Hierarchický sociogram

5.15 Průnik rozumového pozitivního a negativního kritéria

L - J Sociometrická matice

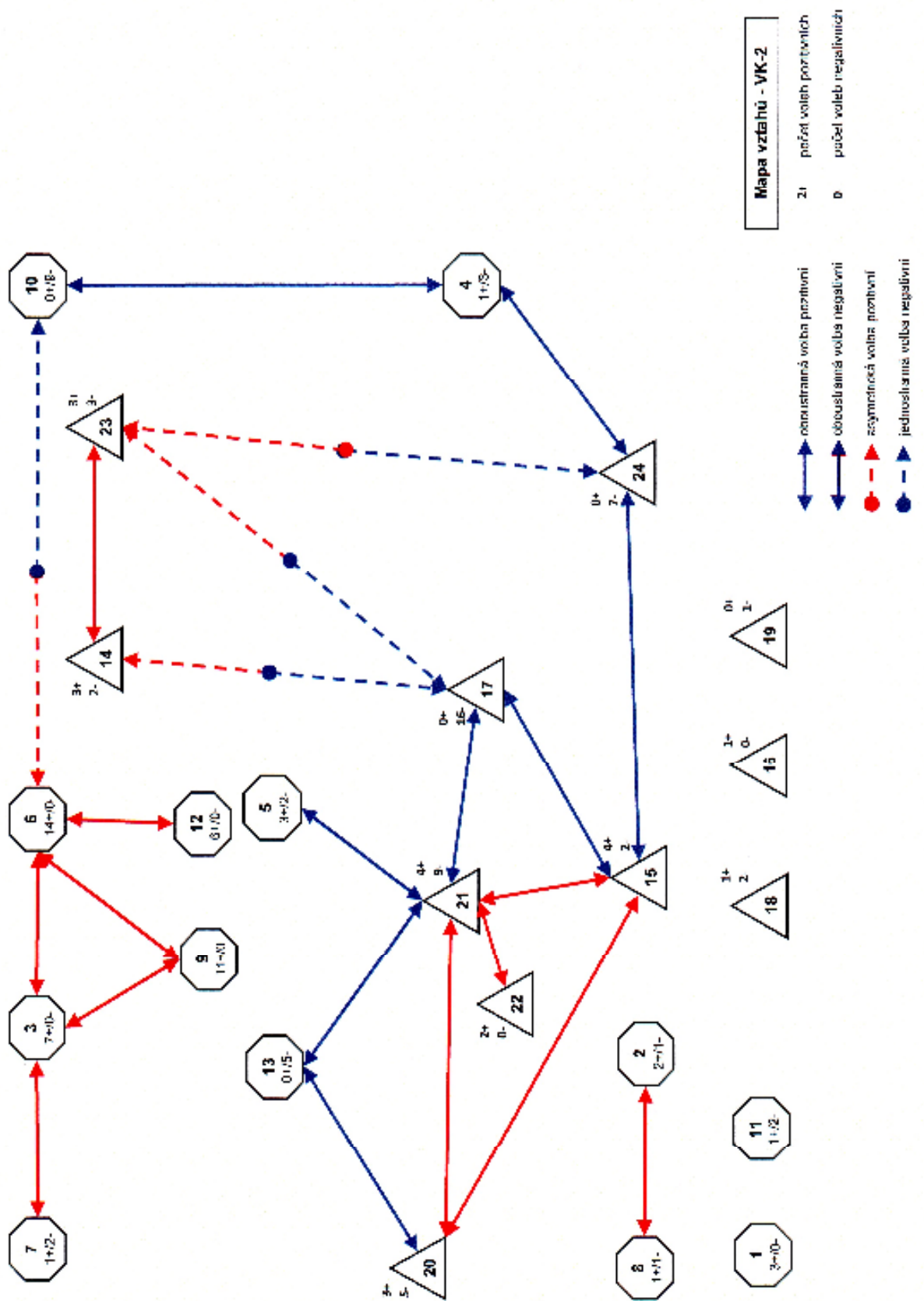
Skupina	5.B
Datum:	18.4.2009

Výběrové kritérium: průnik pozitivní a negativní SMI VK 2

		volby																								
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	
Dívky	Jméno žaka	C:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
	1	1	3	3	3	1	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
	2	2	3	3	3	1	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
	3	3	3	3	3	1	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
	4	4	4	4	4	1	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
	5	5	5	5	5	1	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
	6	6	6	6	6	1	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
	7	7	7	7	7	1	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
	8	8	8	8	8	1	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
	9	9	9	9	9	1	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
	10	10	10	10	10	1	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
	Hoši	11	11	11	11	1	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
12		12	12	12	1	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	
13		13	13	13	1	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	
14		14	14	14	1	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	
15		15	15	15	1	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	
16		16	16	16	1	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	
17		17	17	17	1	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	
18		18	18	18	1	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	
19		19	19	19	1	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	
20		20	20	20	1	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	
21		21	21	21	1	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	
22		22	22	22	1	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	
23	23	23	23	1	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2		
24	24	24	24	1	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2		

■ oboustranné pozitivní volby
■ oboustranné negativní volby
■ vzájemné volby nestejnorodé

5.16 Mapa vztahů

5.17 Výčet vzájemných vazeb

Symetrické emocionální pozitivní

1 – 2; 1 – 5; 2 – 8; 3 – 7; 4 – 11; 5 – 6; 5 – 8; 6 – 9; 6 – 13; 7 – 12; 14 – 17; 14 – 18; 14 – 23; 15 – 21; 16 – 19; 16 – 23; 17 – 18; 18 – 23; 20 – 21; 20 – 22; 20 – 24; 21 – 22; 22 – 24

Symetrické emocionální negativní

2 – 20; 4 – 9; 13 – 20; 13 – 21; 15 – 24; 17 – 21

Nesymentrické emocionální

1 – 9; 17 – 19

Symetrické rozumové pozitivní

2 – 8; 3 – 6; 3 – 7; 3 – 9; 6 – 9; 6 – 12; 14 – 23; 15 – 20; 15 – 21; 20 – 21; 21 – 22

Symetrické rozumové negativní

4 – 10; 4 – 24; 5 – 21; 13 – 20; 13 – 21; 15 – 17; 15 – 24; 17 – 21

Nesymentrické rozumové

6 – 10; 14 – 17; 17 – 23; 23 – 24

5.18 Vzájemné vazby podle tvarů

Emoce pozitivní	Emoce negativní	Tvar
10	1; 3; 5; 6; 7; 8; 11; 12; 16; 18; 19; 22; 23	Bez vazeb
4 – 11	4 – 9; 15 – 24	Diáda
3 – 7 – 12;		Triáda
1 – 2 – 8 – 5 – 6 – 9 – 13 vůdci 22 – 21 – 20 – 24 – 15 vůdce		Vícetvar

14 – 17 – 18 – 23 – 16 – 19 vůdce		
	2 – 20 – 13 – 21 – 17;	Řetězec

5.19 Interpretace nálezových dat podle Longa a Jonesové

Terč oblíbeností	Terč neoblíbenosti	
	Signifikantně odmítaný žák	Signifikantně ignorovaný žák
Signifikantně preferovaný žák	<u>Typ I (SSP)</u> 2; 3; 7; 8; 9; 12; 14; 15; 16; 18; 19; 20; 21; 22; 23; 24;	<u>Typ II (SPP)</u> 1; 5; 6;
Signifikantně ignorovaný žák	<u>Typ III (SRP)</u> 4; 10; 13; 17;	<u>Typ IV (SIP)</u> 11;

Tabulka č. 2

5.20 Diskuse

5.20.1 První fáze

V první fázi diskuse jsme provedli seznámení s rozdílem v hodnocení žáků třídní učitelkou a pořadím vážených skóre získaných z dotazníkového šetření.

5.20.2 Druhá fáze

Ve druhé fázi byly třídní učitelce předloženy možnosti vnitroskupinových interakcí plynoucích ze zjištěných pozic za pomoci sociometrických terčů, hierarchických sociogramů a

pro názornost použitého průniku zjištěných kladných a záporných hodnot jakožto i z mapy vztahů na základě těchto hodnot vytvořené.

Typ I – signifikantně rozštěpený žák „significantly split pupil - SSP“

Je signifikantně preferovaným i signifikantně odmítaným, a proto může být zdrojem výchovných problémů. Výčet těchto žáků – viz tabulka č. 2.

Typ II – signifikantně preferovaný žák „significantly preferred pupil – SPP“

Dosáhl signifikantně vyšší skóre než náhodně očekávané. Není výrazně odmítán. V sociometrické proměnné nejvíce preferovaných je umístěn v zóně 5 dané proměnné. Přes tento typ lze působit na celý kolektiv třídy. Výčet těchto žáků – viz tabulka č. 2.

Typ III – signifikantně odmítaný žák „significantly rejected pupil – SRP“

Je odmítán nebo ignorován, v žádném případě není akceptován. V sociometrické proměnné nejméně preferovaných je umístěn v zóně 5 dané proměnné. Může se jednat o žáka, který je obětí negativních aktivit tříd. Výčet těchto žáků – viz tabulka č. 2.

Typ IV – signifikantně ignorovaný žák „significantly ignored pupil – SIP“

Neobdrží žádný výběr, ani pozitivní ani negativní, nebo je tento výběr statisticky nevýznamný vzhledem k velikosti skupiny. Výčet těchto žáků – viz tabulka č. 1. Tento typ může mít při jakýchkoliv skupinových aktivitách různé těžkosti. Většinou necítí potřebu integrace se skupinou. Následná izolace může být důsledkem jeho chování. Je možné, že bude vstupovat do skupinových aktivit, když zjistí, že pro něj mají význam. Výčet těchto žáků – viz tabulka č. 2.

5.20.3 Třetí fáze

Ve třetí fázi jsme provedli podrobnější rozbor, který má za úkol poskytnout možný návod pro práci se třídou. Třída jako celek je rozdělena na neformální skupiny podle pohlaví. Ve třídě se neobjevila ani jedna vzájemná pozitivní vazba mezi dívkou a chlapcem. U chlapců se ve třídě vytvořily dvě homogenní neformální skupiny, u děvčat se vytvořila jedna dyáda, jedna triáda a jedna menší skupina.

Vzhledem k tomu, že v předchozí fázi došlo k zařazení jednotlivých žáků do určených kategorií, mohli jsme z tohoto zařazení vyjít. Dívka 13 může být zdrojem výchovných pro-

blémů zvláště se skupinou chlapců, z chlapců může být zdrojem výchovných problémů 21 a 17.

Ve třídě se objevily dvě asimetrické vzájemné vazby: 1 – 9, 17 – 19, kde byl rozebrán názor třídní učitelky, že se jedná o kamarády.

U chlapců byly určeny dvě skupiny mající vliv na klima třídy. Mezi vůdčími osobami těchto skupin panuje rivalita (1. sk. – vůdce 22, členové 21,20,24, 2. sk. – vůdce 23, členové 18, 23, 14, 16, 19). Osoba 17 spadající do typu SRP má dispozice být osobou šikanovanou. Z rozhovoru vyplynulo, že osoba pochází z rodiny tzv. sociálně slabé, což třída vnímá negativně, a proto je žák 17 obětí odmítání a ústrků. Reakcí žáka 17 jsou aktivity vůči spolužákům, kterými se snaží uspokojit svou potřebu a touhu se do kolektivu začlenit.

U dívek se mezi typ SRP řadí žákyně 4, 10 a 13. Žákyně 13 může být zdrojem značných problémů ze strany chlapců. Žákyni 10 lze zapojit do kolektivu přes žákyně 6, 9 a 5.

5.20.4 Čtvrtá fáze

V poslední fázi diskuse bylo doporučeno třídní učitelce, které osoby by spolu neměly být zařazovány do skupin, aby nedocházelo k výchovným problémům.

5.21 závěr

Práce byla vykonána na společenskou objednávku. Studie byla přijata. Pedagožka se vyjádřila, že tato sociometrická metoda jí přinesla lepší vhled do vzájemných vztahů ve třídním kolektivu a poskytla spoustu vodítek k práci s touto třídou. Potvrdila se nulová hypotéza H01, ve třídě se vyskytují patologické jevy, a to ústrky, které hraničí s šikanováním u žáků 17, 11, 10. Tyto byly popsány v diskusi. Potvrdila se též nulová hypotéza H02, že některé děti nejsou začleněny do kolektivu, viz tabulka č. 2. Za pomoci využití výpočtů Spearmanova koeficientu korelace byla vyvrácena nulová hypotéza H03.

ZÁVĚR

V procesu socializace člověka má škola nezastupitelné místo. Školní třída jako místo sociálního styku má zásadní vliv na budování postoje člověka k ostatním lidem. Cílem mé práce je ukázat možnosti práce s jednou ze sociometrických technik při zkoumání a odhalování latentních sociálně patologických jevů, které v jakékoliv malé a relativně uzavřené skupině mohou negativně působit bez viditelných vnějších projevů.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ČÁP, J., MAREŠ, J.: *Psychologie pro učitele*. 1.vyd. Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-463-X.
- [2] HAVLÍK, R., KOŤA, J.: *Sociologie výchovy a školy*. 2. vyd. Praha : Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-327-7.
- [3] HRABAL, V.: *Sociální psychologie pro učitele*. 2. vyd. Praha : Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0436-1.
- [4] HOPF, A.: *Sociální pedagogika pro učitele*. 1. vyd. Praha : Univerzita Karlova v Praze, 2001. ISBN 80-7290-053-6.
- [5] CHRÁSTKA M. *Úvod do výzkumu v pedagogice. Základy kvantitativně orientovaného výzkumu*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. ISBN 80-244-2765-5.
- [6] MAREŠ, J.: *Sociální klima školní třídy : přehledová studie* [online]. 1998 [cit. 2009-04-27]. Dostupný z [www: <http://klima.pedagogika.cz/trida/doc/Mares_Klima_tridy.pdf>](http://klima.pedagogika.cz/trida/doc/Mares_Klima_tridy.pdf).
- [7] MUSIL, J.V.: *Sociální psychologie*. 1. vyd. UTB – Academia Centrum Zlín, 2005. ISBN 80-7318-292-0.
- [8] MUSIL, J.V.: *Sociometrie v psychologické kognici*. 1. vyd. Olomouc : Cyrilometodějská teologická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 2003. ISBN 80-238-8935-4.
- [9] NAKONEČNÝ, M.: *Sociální psychologie*. 1. vyd. Praha : Academia, 1999. ISBN 80-200-0690-7.